

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Beatrice Veske

Lastekaitseüsteemi ülesehitamine peale Eesti Vabariigi taasiseseisvumist

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Marju Selg MSW

Tartu 2021

Autorideklaratsioon

Käesolevaga kinnitan, et olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikad ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Beatrice Veske

28.05.2021

ABSTRACT

Building child protection system after the re-independence of the Republic of Estonia.

Child protection is not a recent phenomenon but has its roots in the distant past. In Estonia welfare was prioritised in 1930s (Suislepp, 1996: 119). The creation of the Estonian child protection system was influenced by the legacy of the Soviet Union. A number of laws that were in force in the Estonian Soviet Socialist Republic (ESSR), such as the ESSR marriage and family code, formed the basis for child protection work in the newly independent Estonia. The history of child protection in Estonia is under-researched.

The aim of my thesis is to describe child protection work in the re-independent Estonia based on the stories of the first child protection workers. Research method for this thesis is qualitative. I interviewed five people who worked as child protection workers in post-independence Estonia.

For this research I have composed following research questions:

1. What do the first child protection workers tell us about building a child protection system after Estonia regained independence?
2. What were the social problems that the first child protection workers dealt with?
3. How do the first child protection workers describe their daily practice in the post-independence period?

Main results of the research are presented by topic. From the study we can conclude that progress in child protection has been significant. There has been a development in the state's social welfare provision and views. Survey participants said that all social problems were relatively unsolvable. The main problems that existed in the early years still exist in today's society.

Keywords: child protection, social work history, social welfare, economic poverty, social worker, professional training, social problems, child protection development.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
I PEATÜKK: KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	7
1.1. Ajaloo tundmise tähtsus.....	7
1.2. Lastekaitseüsteemi loomine	8
1.3. Lastekaitsetööd reguleerivad ja seda mõjutanud seadused.....	9
1.4. Erialane väljaõpe ja täiendõppe võimalused	9
1.5. Tegevusvormid ja võrgustikutöö	10
1.6. Sotsiaalsed probleemid murranguperioodil.....	11
PROBLEEMISEADE	13
II PEATÜKK: METOODIKA	14
2.1. Uurimismeetod	14
2.2. Andmekogumismeetod.....	14
2.3. Uurimuses osalejad	14
2.4. Uurimuse käik	15
2.5. Analüüsimeetod	16
2.6. Eneserefleksioon.....	16
III PEATÜKK: TULEMUSED.....	18
3.1. Tööle värbamine.....	18
3.2. Loodavas lastekaitseüsteemis töötamine	20
3.3. Lastekaitsetöötajate väljaõpe ja täienduskoolitused.....	22
3.4. Igapäevane praktika ja võrgustikutöö	23
3.5. Sotsiaalsed probleemid, millega esimesed lastekaitsetöötajad kokku puutusid	25
IV PEATÜKK: ARUTELU.....	29
KOKKUVÕTE	31
KASUTATUD KIRJANDUS	32
LISA 1. INTERVJUUKAVA	35
LISA 2. ESIMESTE LASTEKAITSETÖÖTAJATE EREDAMAD LOOD	39
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	44

SISSEJUHATUS

Sotsiaaltöö, selle hulgas ka lastekaitsetöö, millele taasiseseisvunud Eestis hakati pöörama suuremat tähelepanu, ei ole lähimineküliku nähtus, vaid selle juured ulatuvad tagasi kaugemale ajalukku (Tamberg, 2003: 5). 1930-ndatel oli lastekaitse Eestis heal positsioonil – tähtsustati lahtist hoolekannet ja kinnises hoolekandes eelistati perehooldust (Suislepp, 1996: 119). Iseseisvumise alguses oli hoolekande põhirõhk Vabadussõjas võitlejate perekondade toetamisel ja arstiabi andmisel sõjainvaliididele (Tulva, 1996c: 4). Seega pöörati esialgu tähelepanu neile, kes vajasisid abi sõja tõttu. Erilist tähelepanu emade- ja lastekaitsele hakati pöörama siis, kui parlament võttis vastu hoolekandeseaduse (1925) ja hoolekandetöötajad hakkasid tööd tegema selle nimel, et parandada paljulapseliste perekondade elutingimusi (Tulva, 1996c: 5). Riigi arengut mõjutas väga palju nõukogude pärand, sest sel ajal kehtinud seadused olid aluseks uue süsteemi loomisel.

Eesti taasiseseisvus 20. augustil 1991. aastal. Algas üleminek demokraatiale ja turumajandusele koos omandireformiga ja hoolekandesüsteemi reformimisega (Tulva, 1996c). Peale taasiseseisvumist hakkas välismõjude roll Eesti suhtes kasvama ja Eesti valmistus astuma Euroopa Nõukogu liikmeks, mida peeti Euroopa integratsiooni esimeseks sammuks (Lauristin ja Vihalemm, 2009: 9).

Walter Lorenz (2007) rõhutab, et ajalugu ei tohi lihtsustada ning üleminekuperioode uurides tuleb olla eriti tundlik, võtta arvesse sotsiaalseid ja kultuurilisi kontekste ning inimeste argielu iseärasusi. Üleminekuühiskondades on uuritud sotsiaalset liikuvust pöörates tähelepanu küsimusele, kui palju riiklik sotsialistlik eliit uue tärkava turumajandusliku ühiskonna tingimustes hõlbustada oma reproduktsiooni järgmise põlvkonna kaudu (Titma ja Roots, 2006). Eesti ühiskonna järsk üleminek turumajandusele tõi endaga kaasa ja suurendas sotsiaalseid probleeme (Raska ja Kilk, 1998: 69). Sotsialismijärgne siirdeperiood kujunes keeruliseks ning nõukogudeaegne sotsiaalpoliitika varises muutuste tagajärjel kokku (Tulva, 1996c: 8).

Teades, kuidas minevikus erinevaid olukordi lahendati ja milliseid põhimõtteid järgiti, mõistame paremini tänapäeva lastekaitse praktikat ja oskame kavandada tulevikku. Taasiseseisvunud Eesti Vabariigis lõi Lastekaitsetööle seaduslikud raamid 01.01.1993. aastal jõustunud lastekaitseadus. Eesti lastekaitsetöö ajalugu on aga veel vähe uuritud. Edasiseks arenguks on aga oluline, et inimesed tunneksid oma ajalugu.

Minu bakalaureusetöö eesmärk on läbi asjaosaliste kogemuste, tõlgenduste ja kirjelduste rohkem teada saada lastekaitstesüsteemi ülesehitamisest ning toimimisest taasiseseisvunud Eesti Vabariigis. Täpset ajajärku, millele uurimuses keskenduda, pole ma seadnud. Põhjus on selles, et iga inimese ajataju on personaalne ning nende mälestused võivad ajas muutuda.

Uurimistööle olen püstitanud järgnevad uurimisküsimused:

1. Mida jutustavad esimesed lastekaitsetöötajad lastekaitstesüsteemi ülesehitamisest pärast Eesti taasiseseisvumist?
2. Millised olid sotsiaalsed probleemid, millega esimesed lastekaitsetöötajad tegelesid?
3. Kuidas esimesed lastekaitsetöötajad kirjeldavad oma igapäevast praktikat taasiseseisvumise järgsel perioodil?

Minu bakalaureusetöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis on ülevaade olemasolevast kirjandusest ja uuringutest. Teises peatükis kirjeldan kuidas uurimus on metoodiliselt üles ehitatud – millist uurimisviisi kasutasin, kuidas andmeid kogusin ja analüüsisin. Kolmas peatükk on tulemuste analüüs. Neljandas peatükis on arutelu, kus keskendun tähtsamatele teemadele ja töö lõpetab kokkuvõtte.

I PEATÜKK: KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1. Ajaloo tundmise tähtsus

Sotsiaaltöö ei ole universaalne, igal maal on oma ajalugu ja omad traditsioonid (Lorenz, 2007). Eesti lastekaitse ajalugu ei alga taasiseseisvumisest, uue süsteemi loomist mõjutas kõige rohkem nõukogude perioodi pärand. Mitmed Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis (ENSV) toimunud seadused ja dokumendid, nagu näiteks ENSV abielu- ja perekonnakoodeks, olid aluseks taasiseseisvunud Eesti lastekaitsetöös. Raskusi uue süsteemi loomisele tõi nõukogudeaegse perioodi pärand, mil lastekaitset ei olnud võimalik arendada vastavalt vajadustele (Suislepp, 1996: 119). Nõukogude Liidu aegset sotsiaalhooldustegevust iseloomustas riigi tugev järelevalve ja asjadesse sekkumine ning sotsiaalpoliitika oli paternalistliku iseloomuga (Tulva, 1996c: 7).

Sotsiaaltöö ajaloo uurimise vajalikkust põhjendab Valter Lorenz artiklis „Ajaloo praktiseerimine: mälu ja kaasaegne professionaalne praktika“ (Lorenz, 2007). Ta kirjutab, et kaasaegses ühiskonnas on seisukohtade ja nõuannete üleküllus, mis põhjustavad sellist keskset nähtust nagu desorientatsioon. Meil on hästi palju võimalusi, mille vahel valimine on maitse küsimus, kui meil puudub kindel suund, kust me tulime ja kuhu me tahame minna. Osaliselt peegeldab desorientatsioon lähenemist ajaloole, nii et erinevaid perioode või suunitlusi ignoreeritakse. Võtmesõnadeks peaks sotsiaaltöös olema järjepidevus ja professionaalsed sekkumisvõtted. Sotsiaaltöötajate ülesanne on oma tööd teha nii, et see võimaldaks sotsiaaltöö professionaalse identiteedi kujunemist ajaloolise järjepidevuse loomise kaudu. (Lorenz, 2007) väidab, et ajaloo tundmine ei tähenda seda, et me uurime, kuidas meie esivanemad seda tööd tegid ja jätkame seda, vaid me peame arendama ja praktiseerima oma meetodeid ja oskusi ajaloolise vastutuse ja tundlikkusega. Ei ole võimalik luua ajatut ja universaalset sotsiaaltöö mudelit, sest sotsiaaltöö on tihedalt seotud maa traditsioonide ja toimumiskontekstidega, rõhutab Lorenz (2007).

Akadeemilise teadusbaasi olemasolu on üheks oluliseks teguriks, mis määrab ameti kujunemist professioniks (Tamm, 2008). Tugeva teadusbaasi saamiseks on oluline pidevalt kirja panna ja uurida toimunut. Ameti kujunemine professioniks on sotsiaaltööle olnud väga tähtis. Tamme (2008) sõnul, pole sotsiaaltöö professionaliseerumine ainult ametkonna omakasupüüdliku ja

sihiteadliku pingutuse, vaid ka ühiskonna arengu loomulik tulemus. Professioni staatuse saamine annab sotsiaaltööle tugevama positsiooni ühiskonnas, tänu millele on võimalus kasutada ühiskonna poolt antud ressursse ja laiendada oma töövaldkonda (Tamm, 2008). Lastekaitse on sotsiaaltöö üks osa, mille eesmärk üldises mõttes on tagada laste heaolu.

1.2. Lastekaitse süsteemi loomine

8. augustil 1989. aastal võttis Ülemnõukogu vastu otsuse “Haldusreformi läbiviimisest Eesti NSV-s”. Pärast seda sai alata valdade loomine ja loodi ka sotsiaaltöötajate või sotsiaalnõunike ametikohad. Nõukogude perioodil töötasid lastekaitsetöötajad, tollase nimega lastekaitseinspektorid, haridusosakondades. Eestis alustati sotsiaalsüsteemi ümberkorraldamist 1994. aastal, kui maakondades reorganiseeriti sotsiaalabitalitused ning maakonna sotsiaal- ja tervisehoiutööd hakkasid haridusosakonna asemel korraldama sotsiaal- ja tervishoiuosakonnad (Pöldemaa, 1995: 49). Kui varem kuulusid lastekaitsetöötajad haridusosakonna alla, siis peale ümberkorraldust sai neist sotsiaalosakonna liikmed.

Eesti Lastekaitse Liit (ELL) taasloodi 2. oktoobril 1988. ELL vanemaks valitud Leo Tamm rõhutas oma sõnavõtus, et kõiges lastesse puutuvast peab lähtuma eelkõige laste huvidest ning vajadust sõltumatu lastekaitse süsteemi järele (Tamm, 2003: 60).

28.11.1989. aastal toimunud Eesti Lastekaitse Keskliidu (ELKL) ja Eesti Lastearstide ühiskonverentsil võeti vastu ühisrevolutsioone, mille üheks punktiks oli kindlustada Eestis Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) lapse õiguste konventsiooni kõigi artiklite täitmine (Tamm, 2003: 65). Ühinemine ÜRO lapse õiguste konventsiooniga tähendas seda, et ees olid juhised kuidas võimalikult lapsesõbralikku lastekaitsetööd teha. Kuigi Eesti Vabariik liitus ÜRO lapse õiguste konventsiooniga 1991. aastal, ei olnud Eesti ühiskond lapse õigustest teadlikud. Lastekaitseorganite üks peamine eesmärk on anda elanikkonnale teavet nende õigustest ja kohustustest ühiskonna ja pere ees (Tomberg, 2003: 84).

Eesti lastekaitsetöö traditsioonid on pikaajalised ning seda tööd on tehtud erinevatel ajajärgudel erinevalt. Professionaalse lastekaitsetöö välja kujunemiseks on vaja piisavalt ressursse nii töötajate kui ka rahaliste vahendite osas (Suislepp, 1996). Ka Eestis hakkas professionaalne lastekaitsetöö tasapisi välja kujunema, kui hakati tutvustama ja rakendama kaasaegseid rahvusvahelisi lähenemisviise.

1.3. Lastekaitsetööd reguleerivad ja seda mõjutanud seadused

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu otsustas, et alates 1. jaanuarist 1970. a hakkab kehtima Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi abielu- ja perekonnanõukogudeks. Taasiseseisvunud Eestis toimus lastekaitsetöö selle seaduse järgi kuni perekonnaseaduse (1995) vastu võtmiseni. Nõukogude Liidu aegses Eestis oli lastekaitsetöö haridusministeeriumi haldusalas. Peale taasiseseisvumist hakkas lastekaitsetööd juhtima ja korraldama EV Sotsiaalministeerium. Üheks oluliseks sündmuseks oli Eesti Vabariigi ühinemine ÜRO Lapse Õiguste konventsiooniga 26. septembri 1991. a. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse alusel ning see konventsioon jõustus Eesti suhtes 20. novembril 1991. a. Pikkamisi hakati oma süsteemi üles looma, kui võeti vastu lastekaitset reguleerivaid seadusi nagu näiteks EV haridusseadus (1992), EV lastekaitse seadus (1993) ja koolieelse lasteasutuse seadus (1993). Peale Sotsiaalhoolekande seaduse (1995) ja muude hoolekannet reguleerivate seaduste vastu võtmist hakkas sotsiaalala elavnema - hakati tegema koostööd erinevate alade asjatundjatega, töötati välja erinevaid teenuseid ja elavnes ka sotsiaalala töötajate koolitus (Tulva, 1996a). Kuna valitses majanduslik kitsikus, siis lastetoetuse seaduse (1994) vastu võtmine oli oluline nii rahva kui ka lastekaitseteenistuse jaoks. Nõukogude võimu ajal said materiaalselt toetust ainult paljulapselised pered ja üksikemad (Tulva, 1996c). Peale lastetoetuse seaduse (1994) vastu võtmist tegelesid lastekaitsetöötajad mitmeid aastaid selle seaduse tutvustamisega klientidele, kuna nad ei olnud teadlikud, et neil on üldse õigus sellist toetust taotleda.

1.4. Erialane väljaõpe ja täiendõppe võimalused

Nõukogude Liidus olid kvalifikatsiooninõuded lastekaitse inspektoritele järgmised: kõrgem pedagoogiline või juriidiline haridus ja pedagoogilise töö staaži vähemalt 5 aastat ehk esimesed lastekaitsetöötajad taasiseseisvunud Eestis vastasid nõukogudeaegse lastekaitsetöötaja nõuetele. 1993. a kehtinud Eesti Vabariigi lastekaitse seadus oli oma olemuselt deklaratiivne ja selles kvalifikatsiooninõudeid ei sätestatud. Peale taasiseseisvumist oli vajadus sotsiaaltöötajate järele, aga väljaõppega spetsialiste polnud, sest Nõukogude Liidus eitati sotsiaalprobleemide olemasolu (Tulva, 1996a). See tähendas Eesti riigi valitsuse jaoks, et kiiresti peab looma jätkusuutliku sotsiaalpoliitika, mis oleks tõhus sotsiaalsete probleemidega tegelemisel. Algusaastatel Eesti riigil puudus kindel sotsiaalpoliitika, millel oleks selgelt väljendunud strateegia, aga loodeti, et sotsiaaltöötajate välja koolitamine aitab kaasa sotsiaalpoliitika

kujunemisele ja kujundamisele (Tulva, 1996a). 1991. a alustati sotsiaaltöötajate koolitamist Eesti kõrgkoolides. Hetkel Eesti Vabariigis kehtiv Lastekaitseseadus (2020) §19 lg 1 sätestab, et lastekaitsetöötajal peab olema erialane ettevalmistus ja kõrgharidus.

1.5. Tegevusvormid ja võrgustikutöö

Lastekaitsetöötaja ametinimetus on olnud erinev. Kui tänapäeval on meil lastekaitse spetsialistid, siis Nõukogude Liidus nimetati sellel ametikohal töötavaid ametnikke lastekaitseinspektoriteks. Lastekaitsetöötajate üldine eesmärk on tagada laste heaolu.

Kuigi lapse loomulikuks toimetulekukeskkonnaks on perekond, tuli ette olukordi, kus pidi põhjendatult lapse sealt keskkonnast eemaldama (Salvik, 2001). Kui vanemad ei suutnud lastele elamiskõlblike tingimusi tagada ja ei saanud laste kasvatamisega hakkama, siis tekkis olukord, kus lastekaitsetöötaja pidi lapse heaolu silmas pidades paigutama ta lastekodudesse. Kodutud, vanemateta ja vanemliku hoolitsuseta jäänud lapsed olid murranguperioodil suureks probleemiks. Nõukogude ajal kehtis killustatud süsteem, kus lapsed jaotati lastekodudesse vanusegruppide järgi – oli väikelastekodu, eelkooliealiste lastekodu ja kooliealiste lastekodu (Narusson, 1998: 146). Hoolekande reformimise tagajärjel hakati looma rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetega, nagu ÜRO lapse õiguste konventsiooniga, kooskõlas süsteemi.

Probleemide lahendamiseks on mitmetes uuringutes välja pakutud võrgustikutöö loomist. Võrgustikutöö on üks tähtsamaid märksõnu sotsiaaltöös. Tulva ja Viiralti (2001) sõnul on võrgustikutöö otsene kriisisekkumine, see on viis, kuidas koguda kliendile ja tema perele toetust tema jaoks raske ning sageli paljude ametiisikute kaasalöömist nõudvas probleemolukorras. Koostöös erinevate spetsialistide ja ametkondadega saab leida palju erinevaid võimalusi kuidas kliente võimalikult tõhusat abistada. Salvik (2001) toob oma uurimuses välja, et võrgustikutöö arendamise takistuseks oli sageli see, et paljudes omavalitsustes puudus lastekaitsetöötaja ametikoht ning ta leiab, et võrgustikutöö tulemusena on võimalik teha preventiivset tööd ennetamiseks sotsiaalseid probleeme. Selleks, et laps saaks talle vajaliku abi, on oluline, et spetsialistidel oleks ühine arusaam lapsest.

1990. a oli professionaalne võrgustik väga mitmekesine. Alaealiste õigusrikkujate puhul oli peamiseks koostööpartneriks noorsoopolitsei. Väga tihe koostöö oli ka tervishoiutöötajatega.

1.6. Sotsiaalsed probleemid murranguperioodil

Leo Tamm ütles 18.-19. märtsini Viljandis toimunud Soome-Eesti ühiskonverentsil, et: „Laste olukord peegeldab riigikorra sisu ning paljastab juurteni selle olemuse“ (Tamm, 2003: 63). Võib väita, et laste heaolu eest vastutavad nii riik kui vanemad. Kuigi tugev perekond suudab üldjuhul iseseisvalt oma järeltulijatest kasvatada toimetulevad ühiskonna liikmed, siis turumajanduslikes tingimustes võib lapsevanemaid ohustada töötuks jäämine (Nölve, 2009). Heaolu üheks indikaatoriks on majanduslik jõukus (Ainsaar, 2001). Kui riigi poliitika ei toeta perekondade toimetulekut, siis selle tagajärjel võib riiki tabada sündimuse langus mille tõttu riik pole tulevikus enam jätkusuutlik. Sündimuse langus on üks nähtus, mis on innustanud riikide valitsusi rohkem tegelema laste- ja perepoliitikaga. Randmaa ja Tulva (2001) läbi viidud uurimuses vastas 76% vastanutest, et nende arvates on Eestis vähe lapsi, sest peredel on majanduslikud toimetulekuraskused. 1992 toimus rahareform, mille tagajärjel kaubad kallinesid. Sellest tulenevalt olid toimetulekuraskused ja vaesus peamised sotsiaalsed probleemid murranguperioodil (Tulva, 1996a). 2001. aastal oli lapsetoetuse määr väga madal, kõigest 150 krooni ehk 9,6 eurot lapse kohta. Palu (2003), kes oli ELKL tegevdirektor aastatel 1992-1994, toob välja, et kõigest oli puudus ning abivajajad pöördusid Lastekaitse Liitu nagu mingisse riiklikusse asutusse. Peale taasiseseisvumist olid inimestel kõik mured suured.

Riskikäitumisega noortega töötamine oli mahukas tööloik. Põhjuseid, mille tagajärjel riskikäitumisega noored tekkisid, oli mitmeid. Rannala (2001: 46) läbi viidud uuringus riskikäitumisega noorte seas, kus ta käsitles eelkõige perekonna mõju lapsele, selgus et kodust olukorda hinnati keskmisena või alla keskmise ning kõigil oli toimetulekuga olnud mingil määral probleeme. Seega saab väita, et üheks oluliseks riskiteguriks noorte riskikäitumise puhul on perekonna majanduslik toimetulematus. Probleemsete perede riskitegureid on veel mitmeid ning üldiselt esineb peres neid rohkem kui üks.

Üheks teravaks probleemiks, mille leevendamiseks otsiti võimalusi 1990ndate aastate alguse Eestis, olid tänavalapsed (Enn, 2001: 87). Tänavalaps kui mõiste, polnud selgelt defineeritud ning selline sihtgrupp riiklikus statistikas puudus. Alles 1998. a alustati tänavalaste probleemile suunatud projekt „Päevakeskused“, mille eesmärgid ennetustöös olid järgmised: 1) vähendada ühiskonna kahjulikku mõju lastele vältimaks nende sattumist seadusrikkumiste teele; 2) tugevdada laste emotsionaalsust, arendada neid vaimselt ja soodustada isiksuse arengut; 3)

suurendada laste tegutsemisvõimalusi väljaspool kooli; 4) parandada laste ettevalmistust toimetulekuks täiskasvanu- ja perekonnaelus (Tomberg, 2003: 83).

Tänavalastest kasvas välja järgmine probleem – koolikohustuse mittetäitmine, mis oli mõjutatud perekondlikust majanduslikust toimetulematuses ja perekriisidest (Tulva, 1996a). Lähedaste vähene tähelepanu ja hoolitsus ning õpetajatega olematu usaldussuhe viis noored koolitundide ajal tänavatele õigusrikkumistega tegelema. Põhjuseks on ka üleminekuperioodi anarhia – vanad reeglid enam ei kehtinud ja uued oli alles loomisel. Eriti lastele tundus, et vabadus on piiritu. Kui 1987. aastal käis koolieelses lasteasutuses 70% lapsi, siis 1994. oli see protsent kõigest 43 (Tulva, 1996a). Nõlve (2009) läbi viidud uuringus selgus, et õpilaste probleemide taga on tihti pereprobleemid. Selle uurimuse tulemusena selgus, et koolikohustuse mittetäitjate perekonnas kuritarvitasid vanemad sageli alkoholi ning ei käinud tööl. Vanemate puudulik järelevalve mõjub lapse arengule. Õppimisteooria seisukohalt õpib laps vanemate käitumist ning agressiivsus, vägivald, toimetulematus ja muu negatiivne käitumine, mida lapsed kodus näevad, võib edasi kanduda ning see mudel kipub korduma (Rannala, 2001: 46). Ei saa väita, et perekond oli põhiprobleemiks, ka vanemad olid ümber olevast ühiskonnast segaduses ja alles õppisid. Potentsiaalsete probleemperede puhul, kus üldjuhul esineb rohkem kui üks riskitegur, võivad esineda järgmised riskitegurid: töötus, vaesus, madal haridustase, alkoholism, perevägivald, antisotsiaalne käitumine, psüühilised haigused, seaduste rikkumine, üldine oskamatus toime tulla, enesetapud- või katsed, üldine isoleeritus tavaühiskonnast (Rannala, 2001: 45). Kui sotsiaaltöötajad suudaksid võimalikult efektiivselt ja kiiresti pereprobleemid algstaadiumis ära lahendada, siis need ei süveneks ja ei mõjutaks järglasi.

PROBLEEMISEADE

Uurimisprobleem:

Sotsiaaltöö ajaloo tundmine nii oma kodumaal kui ka maailmas laiemalt on väga tähtis sotsiaaltöötajate ametiuhkuse ja professionaalse identiteedi kujunemisel. Teadmine, et oled osa millestki suurest ja pikaajalisest, annab jõudu igapäevaseks tööks ja enesearendamiseks. Professionaalsele kogukonnale annab ajaloo tundmine tugipunkte tänase sotsiaaltöö mõistmiseks ning sotsiaaltöö ja kogu hoolekandesüsteemi arendamiseks. Kui me ei tea, kust me tuleme, siis me ei tea, kuhu peaksime minema. Ajaloo tundmine pole pelgalt tähtis ainult selle tundmise pärast. See on oluline, et saaksime oma meetodeid ja oskusi arendada ja praktiseerida võttes arvesse meie ajalugu (Lorenz, 2007).

Eesti lastekaitsetöö ajalugu on vähe uuritud. KOV sotsiaaltöö loomisest on möödunud ligi 30 aastat. Inimesed, kes Eesti Vabariigi algusajal sotsiaaltööle tulid, vananevad, lahkuvad töölt ja ka nende elu lõpeb. Otsesed mälestused kaovad koos inimestega. Praegu on viimane aeg koguda andmeid asjaosalistelt, kellest paljud on juba üsna eakad. Kuna ma uurin inimeste mälestusi, siis ei saa ma seada täpset ajapiiri, sest vastajad ei mäleta enam täpselt mis 20-30 aastat tagasi toimus. Nende mälestusi ja jutustusi saan seaduste ja muude dokumentide põhjal täpsustada.

Sotsiaaltöö kujunemine professioniks on olnud väga tähtis. Selleks, et amet saaks kujuneda professioniks, on vajadus akadeemilise teadusbaasi olemasolu järgi (Tamm, 2008). Et saada tugev teadusbaas, on oluline pidevalt uurida ja kirja panna ajalugu.

Uurimuse eesmärk: Minu bakalaureusetöö eesmärgiks on asjaosaliste lugudele toetudes kirjeldada lastekaitsetööd taasiseseisvumise järgses Eestis.

Uurimisküsimused:

- 1) Mida jutustavad esimesed lastekaitsetöötajad lastekaitstesüsteemi ülesehitamisest pärast Eesti taasiseseisvumist?
- 2) Millised olid sotsiaalsed probleemid, millega esimesed lastekaitsetöötajad tegelesid?
- 3) Kuidas esimesed lastekaitsetöötajad kirjeldavad oma igapäevast praktikat taasiseseisvumise järgsel perioodil?

II PEATÜKK: METOODIKA

Metoodika peatükis saab ülevaate minu valitud uurimis- ja andmekogumismeetodist. Samuti annan sisuka kokkuvõtte uurimuse käigust ning sellest, kuidas leidsin minu valimisse sobivad intervjueeritavad. Lõpus saab lugeda millised mõtted ja tunded mul tekkisid nii intervjuude planeerimise ja läbi viimisega kui ka andmete analüüsimisega.

2.1. Uurimismeetod

Oma uurimistöö koostamiseks otsustasin kvalitatiivse uurimisviisi kasuks. Kvalitatiivses uurimuses käsitletakse teavet, mida arvuliselt väljendada on ebaotstarbekas või võimatu (Lagerspetz, 2017). Seesuguse uurimisviisi kasutamine annab mulle võimaluse aru saada intervjueeritavate kogetud sündmustest ning mälestustest. Kuna minu fookus on suunatud intervjueeritavate subjektiivse kogemuse vastu, siis uuringu tüübilt on minu lõputöö fenomenoloogiline uurimus, kus inimlik kogemus on peamiseks uurimisobjektiks. Laherand (2008) peab tähtsaks öelda seda, et jutustatud lugusid ei saa samastada ajalooa, sest iga uuritava ajakogemus on personaalne ning meediumiks on erapoolik ja ebatäpne mälu.

2.2. Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodiks valisin poolstruktureeritud individuaalintervjuu. Põhiline poolstruktureeritud intervjuude juures on see, et ette on valmistatud üldisi teemasid ja vähemalt osa küsimusi on eelnevalt paika pandud intervjuukava vormis, aga neile vastatakse vabalt ning teemasid võib täiendada lisaküsimustega (Lagerspetz 2017). Minu koostatud intervjuukava (Lisa 1) koosneb kaheksast suuremast teema plokist, mida omakorda täiendavad alaküsimused. Eesmärgiks oli pakkuda üldisi küsimusi, et intervjueeritavad saaksid lähtudes oma isiklikest kogemustest teema üle arutleda, nii et ma neid võimalikult vähe suunaksin. Kahele intervjueeritavale esitasin viimasest teemaplokist küsimusi valikuliselt, sest nad ei tööta enam lastekaitseteenistuses.

2.3. Uurimuses osalejad

Minu uurimuses osales 5 intervjueeritavat. Kriteeriumiks oli, et osaleja pidi olema täitnud peale Eesti Vabariigi taasiseseisvumist, aastatel 1991-2002, lastekaitse spetsialisti ülesandeid.

Algusaastad olid kõigil erinevad. Kõige staažikam intervjueeritav asus taasiseseisvunud Eestis lastekaitsetöötajana tööle 1993. või 1994. a. Teisel intervjueeritaval Edal oli jällegi säilinud tööraamat ning ta oskas kuupäevalise täpsusega oma töösuhte pikkust öelda - see oli 01.12.1995-04.03.1998. Tiina alustas tööd 1993. aastal Tartu Maavalitsuses. Viimane Tartumaa piirkonnast pärit intervjueeritav Lagle töötas aastatel 1998-2001 Tartu linnas koolisotsiaaltöötajana ja 2001. aastal asus ta tööle Tartu linnavalitsuse lastekaitse teenistusse. Lisaks Tartumaale otsustasin võrdluseks leida ka ühe intervjueeritava, kes töötas sellel ajal maapiirkonnas. Merike töötas aastast 1995 Valga maakonnas sotsiaaltöötajana ja alates 2019. aastast on ta teinud Tartu linnavalitsuses lastekaitse spetsialisti tööd. Viiest kolm uuringus osalejat töötavad tänapäevani lastekaitse spetsialistidena Tartu linnavalitsuses. Ülejäänud kahest üks töötab SA Elva Laste- ja Perekeskuses sotsiaaltöötajana ning teine sotsiaalpedagoogina Tartu Täiskasvanute Gümnaasiumis.

2.4. Uurimuse käik

Intervjueeritavaid hakkasin otsima 2021 aasta veebruari alguses. Esmalt saatsin e-kirjad oma kodukandi Valgamaa vallavanematele lootuses, et valdades on olemas arhiiv, kust saan minule sobival ajaperioodil lastekaitse teenistuses töötanud spetsialistide kontaktid. Kahjuks tuli mõlemalt vallavanemalt negatiivne vastus ning nad ei osanud mind rohkem aidata. Kuna minu otsingud ei kandnud vilja, siis enda valimisse sobivate intervjueeritavate leidmiseks tegin 23.02.2021 üleskutse suhtluskeskkonnas *Facebook*. Üleskutsesse kirjutasin, et seoses bakalaureusetöö kirjutamisega otsin inimesi, kes peale Eesti Vabariigi taasiseseisvumist on teinud lastekaitse spetsialisti tööd. 25.02.2021 sain tulemusliku vihje oma üleskutsele. Leidsin vajalikud kontaktid Tartu linna kodulehelt. Kokku saatsin 5 e-kirja, milles tutvustasin ennast, oma uurimistöö teemat ning intervjuerimise soovi ja ka võimalust teha intervjuu veebivahendusel või kontaktelt, neist 2 nõustusid andma intervjuu. Ühele spetsialistile helistasin isiklikult ning ka tema nõustus. Paralleelselt intervjueeritavate otsimisega tegelesin ka intervjuukava koostamisega. Esimesed kolm intervjuud toimusid ajavahemikul 30.03.2021-01.04.2021 ja kõik toimusid näost näkku vestlemisel. Peale intervjuusid andsid uuringus osalejad mulle veel kahe spetsialisti kontaktid, kes küll tänapäeval enam lastekaitse teenistuses ei ole, aga olid olnud nende kolleegid minu otsitava ajaperioodil. Saatsin jällegi kaks e-kirja koos enda ja oma uurimistöö tutvustamisega ning sain kaks jaatavat vastust. Need intervjuud toimusid 13. ja 21. aprillil suhtlusrakenduse Google Meets vahendusel. Intervjuude alguses

tutvustasin ennast, oma uurimistöö teemat ning võimalust soovi korral jääda anonüümseks. Viiest intervjueeritavast üks soovis jääda anonüümseks ning teised neli andsid loa enda eesnimede kasutamiseks. Edaspidi kasutan anonüümseks soovida jäänud spetsialisti tsiteerides koodi S1. Sissejuhatuse lõpus küsisin luba vestluse salvestamiseks, et saaksin hiljem neid analüüsida. Intervjuude lindistamiseks kasutasin mobiiltelefoni diktofoni ja ka tahvelarvuti diktofoni juhuks, kui üks programm peaks tõrkuma. Intervjuude pikkused jäid 35 ja 120 minuti vahele.

2.5. Analüüsimeetod

Saadud intervjuude analüüsimiseks transkribeerisin intervjuud ning selleks kasutasin veebipõhist kõnetuvastust, kus kasutatakse TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris välja töötatud tehnoloogiat ja mudeleid. See lehekülg on leitav siit: <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>. Kokku oli kirjutatud transkriptsioone 64 lehekülge. Andmete analüüsimisel kasutasin *Amadeo Giorgi* meetodit, mis koosneb viiest etapist.

Neid viite etappi selgitab Laherand (2008) järgnevalt. Esimene etapp on tutvumine andmestikuga, et saada üldine ettekujutus. Läbilugemise juures püüab uurija end uuritava kogemustese sisse elada ilma mingite hoiakute või eelarvamustega. Teine etapp on andmestiku jagamine tähendusüksusteks, mis väljendavad uuritava nähtuse seisukohast olulisi tähendusi. Selles etapis säilitatakse uuritava keelekasutus algselt kujul. Kolmas etapp on uuritava keelekasutuse tõlkimine teaduskeelde. Selles etapis luuakse seos algupärase keelekasutuse ja tõlke vahel ehk uurija kasutab refleksiooni ja kujutluslikku varieerimist, et pääseda fenomenoloogilisele tasandile. Neljas etapp on individuaalse tähendusvõrgustiku loomine. Viies etapp on üldise tähendusvõrgustiku moodustamine. See sisaldab endas iga uuritava individuaalses tähendusvõrgustikus esile tulnud tähendusi ning tähendusi käsitletakse üldisel tasandil. (Laherand, 2008: 91)

2.6. Eneserefleksioon

Minu kogemus intervjueerijana oli väga positiivne. Intervjueerija roll kui seesugune polnud minu jaoks uudne. Olen palju nn traditsioonilisi intervjuusid teinud, kus dialoog inimeste vahel toimub ühes füüsilises ruumis ning olen ka intervjuerinud inimesi läbi telefonikõne, küll oli aga esmakordne intervjuud läbi viia videokõne vahendusel. Esialgu suhtusin *online*

intervjuudesse skeptiliselt ning arvasin, et intervjuueeritavad ei pruugi olla nii avatud ja jutukad kui näost-näku vestlusel, aga reaalsus oli oodatust väga erinev. Tundsin kohati, et videokõne vahendusel läbi viidud intervjuudes oli õhkkond isegi pingevabam ja intervjuueeritavad olid rohkem avatud kui kontaktel suhtlemisel. Kõik intervjuud loomulikult erinesid üksteisest väikeste nüansside poolest – üks intervjuueeritav soovis küsimusi ette, et ta oskaks valmistuda intervjuuks, teine osaleja hüppas aga pea ees tundmatusse vette ja hakkas intervjuu käigus alles minevikule mõtlema. Kõik viis intervjuud olid infoküllased. Kuulates intervjuueeritavate erinevaid lugusid suurenes minu huvi töö teema vastu veelgi ja minul kui intervjuueeritaval tekkis aina rohkem küsimusi juurde. Intervjuude ajal ei tekkinud sellist olukorda, kus ma oleks midagi ootamatut kuulnud ja kohkunud. Kõige huvitavam oli kuulata erinevaid lugusid ja vaadata, kuidas intervjuueeritavad ise uuesti läbi elavad neid sündmusi. Tähelepanelikult kuulates tekkis ka minul kujutelm nagu oleksin ise seal juhtumi juures olnud.

Minu maailmapilt muutus selles mõttes, et kui tänapäeval on selline kord, et kõik peab seaduslik olema ja järgima erinevaid juhendeid ning ei tuleks selle pealegi, et avaliku teenistuse töötajad saaksid ise oma tööülesandeid koordineerida, siis intervjuusid käigus sain teada, et algusaastatel pidid ametnikud tihtipeale endale juhendeid looma ja katse-eksitus meetodil ülesandeid koordineerima.

Nagu erandlikult iga uurimuses osaleja ütles, oleksime me võinud veel mitu päeva mineviku üle diskuteerida ja arutleda. Kahjuks aga pidin keskendumas vaid väiksele teemale, sest muidu oleks töö liiga mahukaks muutunud.

Andmekogumisprotsess iseenesest oli üsna intensiivne, sest intervjuud olid üksteise järel. Samas oli see minu arvates toetav, sest vahele ei jäänud pikka vaheaega ning olin kogu aeg teemas sees. Tundsin ennast intervjuueerija rollis väga mugavalt ning ma arvan, et tänu sellele oli kogu intervjuu õhkkond pingevaba ja loomulik. Ainukest raskust tekitas mulle intervjuukava koostamine. Väga raske oli alguses leida fookuspunkti, millele keskenduda, sest uurimistöö teema on lai ning küsimusi oli mul palju.

III PEATÜKK: TULEMUSED

3.1. Tööle värbamine

Kui tänapäeva ühiskonnas on tavaks see, et leitakse informatsioon tööle värbamisest töökuulutusest ning kandideeritakse töökohale, siis taasiseseisvumise perioodil see protsess nii välja ei näinud. Põhjusi, kuidas uurimuses osalejad sotsiaaltöö valdkonda tööle tulid ja sattusid, oli väga erinevaid. Nii Tiina, Eda ja S1 juba olid samalaadset tööd teinud ning neil oli soov seda jätkata. Lagle ja Merike alustasid alguses õpinguid sotsiaaltöö erialal ja siis läksid erialasele tööle.

Peale Tartu Ülikooli ajaloo ja ühiskonnaõpetuse eriala lõpetamist, asus Tiina õpetajana tööle. Mõne aja pärast sai temast maavalitsuses haridusametnik, aga õpetajaametit pidas ta ka edasi. Vahepeal oli ta lapsehoolduspuhkusel. Tiina tuli tagasi tööle 1993. a kui maavalitsuses olid toimunud ümberkorraldused ning haridusosakond oli kahanenud miinimumini. Kuna Tiina soovis töötada lastega ja kooliga seotud valdkonnas ning äsja oli loomisel lasteamet Tartu maavalitsuses, siis oli tema otsus minna tööle lastekaitsele ehk tol ajal lasteametisse.

Ka Eda töötas algusaastatel erinevates keskkoolides. Alguses vanempioneerijuhina ning hiljem klassiõpetajana. Kuna ka temal olid väikesed lapsed, siis laste kõrvalt õpetajana töötada oli raske. Tema nägi ajalehes kuulutust, et Tartu Laste Turvakodu, mis oli tol ajal väga uudne asi, otsib kasvatajat ja ta otsustas sinna tööle minna. Turvakodus töötades avanes tal võimalus tutvuda sotsiaaltööga, kui Tampere rakenduskõrgkoolist tulid õpilased rääkima sotsiaalvaldkonnast. Tartu Laste Turvakodust sai ta tööalased kontaktid, tänu millele tekkis tal võimalus minna tööle Tartu linnavalitsusse. Kuna lastekaitsetöötaja ametikoht oli avaliku teenistuse teenistuja, siis korraldati konkurss. Kolleegide soovitusel kandideeris ta ametikohale ning osutus valituks. Temast sai Tartu linna Karlova-Ropka piirkonna keskuse lastekaitsetöötaja. Eda sõnul kandideeris ta sellele ametikohale, sest töö tundus põnev ning ka palk oli võrreldes eelmise töökohaga suurem.

Kõige staažikam lastekaitsetöötaja S1 alustas oma teenistuskäiku juba Nõukogude võimu ajal. 1990. a läks S1 lapsehoolduspuhkusele ning tuli tagasi süsteemi alles 1994. a. Kui ta tagasi tuli, siis oli ka tema varasem töökoht kaotatud, sest sotsiaalsüsteemis toimusid ümberkorraldused ja uusi muudatusi oli palju. Toimus sotsiaallosakonna loomine ning paljud varasemalt

haridussüsteemi alla kuulunud ametkonnad viidi üle sotsiaalsüsteemi. Kuna S1 oli lapsehoolduspuhkusel, siis pidi tema varasem töökoht säilima. Aga sellise väikese muudatusega, et nüüdsest töötas ta sotsiaalosakonnas.

Lagle tööle asumise lugu oli selline, et peale gümnaasiumi lõpetamist asus ta 23-aastaselt Tartu Ülikooli õppima sotsiaaltöö eriala. Kuna see oli ülikoolide õppekavades uus eriala, siis soovitati talle seda ning Laglele tundus, et see eriala on temale sobiv. Ülikoolis oli väga palju praktikal käimist ning teda märkas üks vanema kursuse tudeng, kes tegi talle tööpakkumise. See vanema kursuse tudeng töötas Tartus venekeelses erivajadustega laste koolis sotsiaaltöötajana ning soovis töökohta vahetada. Laglele tegi ta pakkumise eelkõige selletõttu, et ta valdas hästi vene keelt. Sellel ajal haldas kooli sotsiaaltöötajaid haridusosakond. Mingil hetkel otsustas sotsiaaltöötaja tervishoiuosakond koostöös haridusosakonnaga, et kooli sotsiaaltöötajad võetakse lastekaitseteenistusse, aga ametinimetus ning tööülesanded jäävad samaks. Selle reorganiseerimise käigus paljud kooli sotsiaaltöötajad loobusid sellest pakkumisest ning kuna Lagle oli asja koondatud selle koha pealt, tekkis tal võimalus asuda tööle Tartu linnavalitsuses kooli sotsiaaltöötajana. Seal sai ta mõnda aega töötada kui ta läks lapsehoolduspuhkusele. Kui ta lapsehoolduspuhkuselt tagasi tuli, selgus, et kooli sotsiaaltöötajatest on saanud lastekaitsetöötajad ning tal on uus ametikoht.

Merikese lugu on teistest erinev. Temal puudus varasemalt kokkupuude sotsiaaltööga. Ta töötas Hoiupangas ning teda märkas tolleaegne vallavanem Karula omavalitsuses, kes tegi talle ettepaneku tööle asumiseks ning samal ajal ka õpingute alustamist Tallinna Ülikoolis. Kusjuures vald kompenseeris kõik õpingutega seotud kulutused. Merikese arvates tehti talle ettepanek seetõttu, et märgati, kui hästi ta oskas pangas klientidega suhelda. Kuna maakohtades ei olnud eraldi lastekaitsetöötaja kohta, siis temast sai sotsiaaltöötaja, kes tegeles kõikide sotsiaalprobleemide lahendamisega.

Ühiseks tunnuseks kõigi intervjuueeritavate puhul oli see, et sotsiaalhoolekandesse tööle tulek oli nende jaoks soodne muudatus ning andis neile võimaluse oma elukvaliteeti tõsta. Ühine oli ka veel see, et peale lastekaitse tööga kokkupuutumist oli neil soov selles töövaldkonnas edasi töötada. Kui töötajaid jäid pikemaks ajaks süsteemist kõrvale, tehti neile ikkagi pakkumine mõnele sarnasele töökohale. Seega võib väita, et mõningate kogemustega spetsialistid olid väga hinnatud ja sooviti, et nad süsteemist ei lahkuks. Kuna erialase väljaõppega spetsialiste oli vaja,

siis tehti ka kõigile neile, kes oma mingite oskuste poolest silma jäid, pakkumisi tööle asumiseks ja õppimiseks.

3.2. Loodavas lastekaitse süsteemis töötamine

Riigikorra vahetuse korral ei muutu kõik üleöö ja on hea, kui kohalikel juhtidel jätkub meeleskindlust hoida stabiilsust ja teha muudatusi samm-sammult. Lagle rääkis kuidas nõukogudeaegsed hoiakud ja väärtused jäid ka edaspidi kehtima, aga aegamisi hakkasid nendest hoiakutest kasvama teistsugused väärtused. Ka Merike rääkis intervjuus, kuidas riigikorra vahetus ühiskonna poolt vastu võeti.

Merike: „*Inimesed jäid samaks. Seal ei saanud teha, ütleme selliseid drastilisi muudatusi, et need kes olid siiski Vene võimu ajal eesotsas, need jäid ka edasi etteotsa. Nad lihtsalt kohandusid ennast siis vastavalt nendele vajadustele ja ettekirjutustele, mis neil oli.*“

Üheks oluliseks muutuseks, mida intervjuude käigus mainiti, oli haridusosakonnalt üleminek sotsiaalosakonda. Selle korraldusega seoses olid muudatused nii ametikohtades kui ka tööülesannetes. S1 tõi välja muutuse, mis puudutas otseselt ametnikke - üleminek sotsiaalosakonda tõi endaga kaasa madalamad palgad, kui varem haridussüsteemis olles.

S1: „*/.../ Ja siis kui ma lapsepuhkusel olin, siis toimuski üleminek sellest haridussüsteemi alt siis sotsiaalsüsteemi alla. /.../ Ja kui ma tagasi tulin üheksakümmend neli või siis äkki üheksakümmend kolm, siis toimus see sotsiaalosakonna loomine ja siis nad ühes viidi nagu haridusosakonna alt sotsiaali alla, see üleminek oli ka üsna-üsna vaevaline, et seal olid mingid selle nagu haridussüsteemi pedagoogilise staaži eeldused ja kusagil oli vaja lapsi ülekuulamise juures pedagoogilise staažiga inimest ja ühesõnaga mingid konfliktid seal õhus olid /.../ siis toimus jah selline muudatus, et me ei olnud enam seal ühes ruumis koos, vaid hakkaski peale see sotsiaalosakonna piirkondade printsiip, et jagati siis töötajad või loodi kõigepealt piirkonna keskused jõudumööda ja piirkonnakeskuse mõte oli siis, et üks on siis sotsiaaltöötaja, üks on lastekaitsetöötaja ja üks on siis selline eakate puuetega inimeste ametnik, kes siis vanuritega tegeleb. /.../ Lapsendamise minu meelest läks vist maavalitsuse kätte, ei jäänud enam kohaliku omavalitsuse kätte, et kõik need asjad. Lapsendamise läks maavalitsusele, eestkoste mingil ajal läks selleks kohtu pädevusse, eestkostja määramine, nime muutmised ei olnud enam piirkonnas.*“

Terves riigis valitses majanduslik kitsikus ning seetõttu oli kõik rangelt reglementeeritud. S1 rääkis kuidas tööandja pidas arvet telefonikõnede üle. Kui kuu lõpus oli liimit ületatud, siis pidid nad aru andma telefoni ülekulu osas.

Esimestel aastatel järjepidev süsteem riigis puudus ning alles hakati toimivat lastekaitse-süsteemi looma. Toimiva seadusandluse puudumine takistas lastekaitsetööd. Süsteemi loomisel võeti eeskujuna nii välismaa lahendustest kui ka ajaloost.

Tiina: „/.../ see oli ikkagi selline katse-eksitustee, et süsteem oli ju... alles see iseseisvus tuli ja mingit järjepidavust ju ei olnud, et süsteemi alles loodi /.../.“

S1: „/.../ kui see piirkonna töö tuli, siis läks kuidagi see asi niimoodi. Noh kõik oli nii uus ja kõik oli teistmoodi ja mingi aeg ju me üritasime lapsi üldsegi mitte peredest eraldada vaid ikkagi mingil moel noh need süsteemid nagu toimisid ja ei osanud nagu neid lahendusi häid leida ja noh asi oli kõik lapsekingades veel seal üheksakümneandel, et eks me käisime siis ju välismaal kogemusi omandamas ja nägime kuidas mujal on ja siis hakkas juba nagu arenema see meie süsteem ka pisitasa. Et neid piirkonna keskusi loodi juurde ja kuidagi see süsteem hakkas nagu siis paika loksuma./.../“.

Välismaa kogemuste üle võtmist peeti üheks ebaõnnestunud hoiakuks. Nagu Lorenz (2007) on öelnud, ei saa olemas olla universaalset sotsiaaltöö mudelit, mida igas kogukonnas kasutada, sest kogukondade väärtused ja hoiakud on erinevad. Välismaa eeskujul taheti lapsekodud ära kaotada ning lapsed kasuperedesse saata. Reaalsus oli see, et Eesti inimene ei olnud valmis endale probleemset last võtma. Sooviti lapsendada nn roosa lehviga väikest tüdrukut, aga probleemseid lapsi ei soovinud ükski perekond endale.

Kuna süsteem oli alles loomisel, siis polnud ka kindlat suunda, kuidas seda tööd tegema peaks. Tööjuhendite ja üldine süsteemitus pani töötavad ametnikud raskesse olukorda. Palju räägiti seda, kuidas juhendite puudumise tõttu pidi spetsialistid ise enda jaoks täpse töökorralduse välja mõtlema. Kuna seadusandlus oli siis üsna üldine, andis see ametnikele võimaluse proovida erinevaid lahendusi ja lähenemisi.

Riik panustas hoolekandesse nii palju, kui oli võimalik. Intervjuude käigus sain teada erinevatel ajavahemikel nii riiklikest kui kohaliku omavalitsuse toetustest, mida tollel ajal taotlema sai.

Kõige enam räägiti toimetulekutoetusest, koolitoidu vabastuses, lasteaia toiduvabastuses, riiete ühekordsest toetusest, lastetoetusest, aabitsatoetusest ja küttepuude toetusest.

Ühiskonna poolt oli lastekaitsetöötajate suhtes negatiivne hoiak. Seda soodustasid nii meedia kui ka inimesed ise. Lastekaitsetöötajat ei nähtud kui abistajat, kes aitaks elukvaliteeti parandada, vaid kui vaenlast, kes tahab perekonda lõhkuda.

3.3. Lastekaitsetöötajate väljaõpe ja täienduskoolitused

Kui Eesti Vabariik taasiseseisvus, tuli hakata üles ehitama uusi süsteeme. Kuna Nõukogude Liidus pidi sotsialism kõigile parima elukvaliteedi tagama, siis vaikiti sotsiaalsetest probleemidest. See tähendas, et sotsiaalvaldkonnas tegelevatel ametnikel puudus erialane väljaõpe. Eestis ülikoolides hakati sotsiaaltöötajaid koolitama 1991.a. Minu intervjuueeritavate väljaõpped olid erinevad. Kõige staažikam lastekaitse spetsialist, kes tänaseni töötab lastekaitseteenistuses, on Tartu Ülikoolis omandanud kõrghariduse bioloogia-geograafia teaduskonnas, mis on võrdsustatud magistrikraadiga ning tänase päevani puudub tal sotsiaaltöötaja erialale vastav väljaõpe. Kaks osalejat on omandanud pedagoogi hariduse, Tiina Tartu Ülikoolis ajaloo ja ühiskonnaõpetuse ja Eda Tallinna Pedagoogika Ülikoolis klassiõpetaja erialal. Kõige hiljem tööle asunud Lagle jätkas peale gümnaasiumi lõpetamist õpinguid Tartu Ülikoolis sotsiaaltöö erialal. Juba esimesel kursusel tehti talle ettepanek asuda tööle sotsiaaltöötajana. Merikesele tehti ettepanek asuda tööle ning samal ajal alustada õpinguid Tallinna Ülikoolis. Ta lisas, et tollel ajal oli koolis populaarne Waldorfi pedagoogika.

Pöldemaa (1995: 52) läbi viidud uuringus ametis olevate sotsiaaltöötajate seas selgus, et ainult 11,7% osalejatest ei olnud saanud mingit täiendõpet sotsiaaltöös. See kinnitab minu läbi viidud intervjuudest saadud andmeid, et kuigi esialgu erialase väljaõppega spetsialiste ei olnud, siis täiendõppe võimalusi oli palju. Väga palju võimalusi oli täiendada ennast välismaal. Minu intervjuueeritavad rääkisid sellest, mis neile koolituste ja täiendõppe võimalustest on meelde jäänud.

S1: *„/.../ taasiseseisvumise ajal koolitusi on olnud kuhjaga, absoluutselt kõike /.../ Meil olid kogemuste vahetamised inglise ja saksa noorsootöötajatega. Paar nädalat olime Saksamaal ja Inglismaal, et mul võimaldati ka sinna minna ja pluss need kohapealsed koolitused nii*

perekonnaõigusest, nii lapse õigusest, Ohvriabist. /.../ hakkas tulema küll neid koolitusi hästi palju /.../ et siis nagu kõikidel enam-vähem see teadmistebaas oleks nagu ühesugune.“

Tiina: „/.../ üheksakümmend neli tuli Saksa saatkonnast selline kutse, et Saksamaale oodatakse. Selline rahvusvaheline saksakeelses maailmas kõige kõrgemal tasemel rahvusvaheline lastekaitse ja sotsiaaltöötajate koolitus, kestis kaks ja pool kuud, Saksa riik seda rahastas. /.../ see oli selline päris tugeva konkursiga, aga ma osutusin valituks. /.../ sealt sain ma sellise hästi tugeva baasi. /.../.“

Eda: „/.../ Meid ju hakati natukene koolitama juba selles sotsiaaltöö vallas, et saime selliseid erinevaid koolitusi, et kuidas see sotsiaaltöö käib ja mul isegi õnnestus käia Tampere ühes turvakodus vaatamas, kuidas reaalselt nagu see töö seal käib /.../.“

Kinnitust leiab fakt, et süsteemi loomise algusaastatel hakati koheselt koolitama eriala spetsialiste. Väga olulised olid ka juba tööl olnud vanemad ametnikud, aga kuna nende teadmised pärinesid Nõukogude Liidu ajast, siis oli võimalus ka minna erinevatele täienduskoolitustele.

3.4. Igapäevane praktika ja võrgustikutöö

Abivajajatest lastest saadi teada erinevate ametkondade kaudu. See informatsioon võis tulla lasteaiast, koolist, meditsiinisüsteemist või mõne muu ametkonna poolt. Lastekaitsetöötajad tegid oma igapäeva tööd nii kontoris kui ka väljaspool kontorit. Kuigi algusaastatest on 30 aastat möödas, oskas Eda väga täpselt kirjeldada oma tööaega lastekaitseteenistuses.

Eda: „/.../ tööaeg oli selliselt siis paigas lastekaitseteenistuses, et mingi aeg sa pidid olema kontoris vastuvõtul, et said tulla inimesed, kes soovisid, tahtsid midagi nõu küsida ja kindlasti tuli siis vastata telefonikõnedele ja siis kõik see informatsioon, mis tuli igalt poolt, kas siis kodanikelt, lasteaedadest, koolidest, et selle ma siis panin endale kirja ja siis asusin nagu selle juhtumiga nagu tegelema. Et see tööpäev oli siis nii, et esmaspäeviti, teisipäeviti, kolmapäeviti, neljapäeviti olid siis mingi aeg vastuvõtt, kas siis hommikupoolikul õhtupoolik ja pärast seda siis sai teha siis kas siis paberitööd või siis kodukülastusi ja kui vaja oli, eks ju kuhugi kiireloomuliselt minna, siis ise nagu kohale minna. /.../“

Uurimuses selgus, et lastekaitsetöötajad tegelesid linnavalitsuses ja maavalitsuses erinevatel ajajärkudel igapäevaselt erinevate tööülesannetega. Kõige rohkem räägiti järgnevatest: info hankimine erinevate juhtumite kohta, kodukülastused, toetuste taotlemise õiguse kontrollimine, eestkostel olevate laste järelevalve, peresisene lapsendamine, lapsevanemate vaidlused (hooldusõigus, kohtumise kord jne), vanemlike õiguste ära võtmine, laste paigutamine ja viimine lastekodusse, lastega arstivastuvõttudel käimine

Tiina töötas Tartu maavalitsuses ning peamiseks töövaldkonnaks olid hoolduspered, alates 1995. a tuli tööülesannetele juurde lapsendamine ja üheksakümnendate lõpus asendushooldused. Üheks väga mahukaks tööõiguseks oli kohtus käimine laste ärakuulamisel. Kuna seal juures pidi olema pedagoog ning maavalitsuse ametnikel oli pedagoogi haridus olemas, siis pidi Tiina palju kohtuistungitel käima. Kohtus käisid nad ka veel vanema õiguste äravõtmise ja elukoha määramise juures. 90ndate lõpus oli lapsendamise lõik nii suur, et töökoormus kasvas liiga suureks ja Tartu valla sekretär ütles, et seadusest tulenevalt ei ole maavalitsuse ülesanne käia kohtudes vaidlemas.

„Kõigepealt oligi ainult hoolduspered /.../ aga kui me alustasime, siis me käisime kohtus, kuna kõigil kolmel oli õpetaja haridus, käisime kohtus laste ära kuulamisel. Seal pidi pedagoog kõrval olema /.../ hästi palju me käisime kohtus tol korral siis vanema õiguste äravõtmise juures ja elukoha määramise juures, et tegelikult käisid maavalitsuse esindajad mitte kohalik omavalitsus. /.../.“ (Tiina)

Maapiirkonnas oli lastega töötamine teistmoodi korraldatud. Kuna puudus eraldi lastekaitsetöötaja, siis oli vallas sotsiaaltöötaja, kes tegeles kõikide inimgruppidega. Alustades lastest ja lõpetades vanuritega. Seega ei täitnud maapiirkonnas sotsiaaltöötajaid nn tavalisi lastekaitsetöötaja tööülesandeid vaid pidid tegelema ka teistsuguste probleemidega. Merike rääkis oma intervjuus kuidas temal oli lisäülesandeks rahvastiku kaardistamine ja loomade ning hoonete loendus ja see ülesanne on talle kõige eredamalt meelde jäänud, sest see oli tema jaoks tüütu. Need lisäülesanded tekitasid suurt koormust maapiirkondade ametnikele. Kõik intervjuueeritavad tunnistasid, et töökoormus oli ühe ametniku jaoks liiga suur, olenemata sellest, kas töötati linnas või maapiirkonnas.

Sotsiaalsete probleemide lahendamiseks on oluline hästi toimiv võrgustikutöö. Uurimuse käigus selgus, et maavalitsused ja linnavalitsused tegid omavahel tihedat koostööd nii Tartu

piirkonnas kui ka Valgas. Tiina sõnul oli maavalitsuse ülesanne seda koostööd kureerida ja arendada ning kord kuus toimusid omavahel kokkusaamised ja nõupidamised. Lisaks omavalitsuste vahelisele koostööle tehti koostööd ka järgnevate asutuste ja ametkondadega: noorsoopolitsei, tervishoiutöötajad, kooli pedagoogid. Lisaks tehti Tartus veel tihedat koostööd Tartu Laste Turvakoduga. Kui tekkisid vallavalitsused, siis muutus koostöö juhtumipõhiseks.

3.5. Sotsiaalsed probleemid, millega esimesed lastekaitsetöötajad kokku puutusid

Peamiseks sotsiaalseks probleemiks, mida kõik uurimuses osalejad välja tõid, oli perekondade halb majanduslik toimetulek. Riigi üldine majanduslik halb seis ei toetanud perekondi. Väga paljudes perekondades jäid vanemad tööta ja ei suutnud enam perekonda üleval pidada. Majanduslikust toimetulematusest kasvasid välja järgmised sotsiaalsed probleemid. Vanemad hakkasid üleliia alkoholi tarbima ja ei kasvatanud oma lapsi. Selle tagajärjel oli palju lapsi, kes olid vanemliku hoolitsuseta. Kui olukord oli väga karm, siis tuli tihtipeale laps sealt perekonnast eemaldada. Lapsi ei võetud väga kergekäeliselt vanematelt ära, sest riigis oli palju sanatoorseid koole ja oli võimalus lapsed sinna saata, et neil vähemalt tööpäevadel oleks soe toit olemas ja head tingimused, kus elada.

Peale Nõukogude vägede lahkumist olid kodutud lapsed suur probleem. Lagle rääkis kuidas peale Vene sõjaväe lahkumist Eestis läksid lastekodud täis ja aastate viisi ei olnud ühtegi vaba kohta. Vene sõjaväe lahkumise tagajärjel jäid ka paljud koolid ja haiglad töötajatest ilma, sest väga paljud sõdurite naised töötasid sellistes valdkondades.

Lagle: „/.../ sageli jäi selle taha, et meil ei olnud vaba lastekodukohtagi kuhu panna, et lapsed tuli ikkagi ära võtta sealt, kus oli nagu reaalselt oht elule ja tervisele ja võib-olla jäi ka mõni võtmata ja võib-olla mõni sai surmaga selle pärast /.../.“

Kodututest lastest arenes järgmine probleem, milleks olid tänavalapsed. Tänavalaste probleem oli üks teema, mida oli intervjueeritavate jaoks valus meenutada. Need lood lõppesid tihtipeale kas lapse surma või invaliidistumisega. Lagle töötas väga paljude tänavalastega ning tema sõnul üheks toimivaks töövõtteks oli tasuta toidu jagamine, mille peale tulid lapsed turvakodudesse kohale. Kui nad olid asutusse jõudnud, prooviti nendega läbi viia erinevaid sotsiaalprogramme ja õppida koos nendega, aga Lagle sõnul oli see enamasti tulemusteta. Tänavalaste probleemi

lahendamise võtmesõnaks on lastekaitsevõrgustik ehk erinevate institutsioonide vaheline tugev koostöö. Intervjuueritav Lagle rääkis, kuidas tema avastas koostöö võimaluse tänavalaste olukorra parandamiseks. Asjaosalised mäletasid, et murranguperioodil viidi läbi erinevaid kampaaniaid, aga sellest ajast on palju möödas ja nad ei osanud täpsemalt rääkida.

Lagle: „/.../ Tartus on olemas tänavalastega tegelev keskus Öökull /.../. Selgus, et kõik minu koolikohustuse mittetäitjad käivad tegelikult seal. /.../ pärast seda ma hakkasin selle Öökulliga väga tihedat koostööd tegema. /.../ ma hakkasin ka ise seal Öökullis vabatahtlikuks ja siis me tegime koos juba mitmeid projekte /.../.“

Tänavalastest arenes välja järgmine suur probleem, milleks oli koolikohustuse mittetäitjad. Kuna üleüldine toimetulek ja tingimused olid halvad, siis ei tähtsustatud ühiskonnas ka haridust. Üheks töövõtteks, kuidas selle probleemiga tegeleti, oli hommikul enne kooli lastele helistamine. S1 rääkis kuidas igal hommikul helistati lastele ja uuriti, kas nad hakkavad juba kooli minema. Otsest lahendust sellele probleemile ei olnudki.

Lagle: „/.../ tegelikult kõik need probleemid olid suhteliselt lahendamatud, et ega ma kõiki neid koolikohustuse mittetäitjaid muidugi kooli ei saanudki kui päris aus olla /.../ olukord oli ikkagi õudne tollel ajal, eriti vene peredes, et vaesus oli hästi suur ja tingimused nii halvad, et need inimesed olid sellegagi hõivatud, et üldse midagi süüa saada, et mis koolist me siin räägime.“

Lagle töötas Tartu linnas venekeelses koolis ning seal oli suureks probleemiks vägivald. Teistest intervjuudest seda probleemi välja ei tulnud seega kehtib see oletus ainult spetsiifilise kooli kohta. Vägivald oli nii õpetajate poolt kui ka õpilaste poolt. Ta kirjeldas 90-ndate lõpu olukorda järgmiselt:

Lagle: „/.../ ma pean ütleva nende üheksakümnendate lõpp oli nagu huvitav, et üldiselt olid kõik väga vägivaldsed, et lapsed olid ikkagi üksteise vastu hästi vägivaldsed. Ja õpetajad olid laste vastu samuti vägivaldsed. Nagu sellist löömist igasugust tuli tihti ette /.../ üheksakümnendate lõpus võeti Eestis vastu see seadus, et last ei või lüüa. Enne seda tegelikult ei olnud sellist seadust ja laste löömine oligi tavaline, ka lastekaitse spetsialist tegelikult ei saanud midagi erilist teha. /.../.“

Peale seaduse, mis keelas last lüüa, jõustumist oli lapsevastane füüsiline vägivald keelatud. Lagle mäletas rääkida kuidas peale lapsevastase vägivalla keelamist oli kampaania „Ära löö

last, karu näeb.“ Asjaosalised mäletasid, et murranguperioodil toimus erinevaid kampaaniad, aga sellest ajast on palju möödas ja nad ei osanud täpsemalt rääkida.

Andmeid analüüsid saab aru, et kõik sotsiaalsed probleemid olid omavahel seotud. Ühest probleemist kasvas välja teine probleem.

3.6. Lastekaitse areng Eestis asjaosaliste vaatenurgast

Lastekaitse on selle lühikese ajaga märgatavalt arenenud. Kui taasiseseisvunud riigi ühiskonnas oli peamine jõud suunatud füüsilise ellujäämise nimel ning üldine heaolu jäi tahaplaanile, siis praegu on väga olulisel kohal just üldise heaolu tagamine.

Lagle: „/.../ me oleme nagu täiesti uuel tasemel, et enam ei ole küsimus füüsilise ellujäämise tagamisel vaid nüüd ikkagi nagu juba me räägime heaolust. /.../.“

Kui algusaastatel olid peamiseks raskusteks sotsiaalsüsteemi tundmatus ja puuduv töökorraldus, siis tänapäeval on kõik rangelt reglementeeritud. Lastekaitsetöötajatele on ette antud kindlad juhendid ja nõuded, mida nad peavad täitma. Mis puudutab töökorraldust ja -ülesandeid, siis ei ole ametnikel enam nii palju vabadust kui algusaastatel.

Lisaks on toimunud spetsialiseerumine. Kui näiteks vanasti täitsid ka sotsiaaltöötajad lastekaitsetöötajate ülesandeid, siis tänapäeval on iga tööloigu jaoks olemas oma spetsialist. Juba õpinguid alustades on võimalik valida endale kindel eriala, millele on soov spetsialiseeruda.

Olnud sotsiaalsed probleemid ei ole kuskile kadunud, vaid on ajas muutunud. Mõned probleemid on kadunud ja asemele on tulnud teistsugused mured. Kui võrrelda murranguperioodi ja tänapäeva, siis on probleemide ulatus muutunud väiksemaks, aga valdkondi on juurde tulnud.

Lagle: „/.../ need probleemid, millega me tegelesime olid ikkagi nagu sellised mastaapsed, et nüüd meil enam nii suuri probleeme ei ole, et päris tänaval meil lapsi enam ei ela /.../ selle eest on juurde tulnud uued valdkonnad nagu vaimne tervis ja kõik sellised asjad.“

Üheks negatiivseks muutuseks toodi välja sanatoorsete koolide olemasolu. Murranguperioodil oli üle riigi väga palju sanatoorseid koole, kuhu sai lapsi saata ilma, et peaks neid

lastekodudesse paigutama. Praegune olukord on kriitiline. Sanatoorseid koole ja selliseid teenuse pakkujaid on vähe ja kohti jätkub vähestele, aga vajadus nende järele on suur.

Paranenud on ka füüsilised olud. Töövahendid ja tööruum on küll vaid üks tahk, aga see on töötajate jaoks tähtis. Kabinetid asusid vanades hoonetes, mis olid remontimata. See mõjub ka töötajate vaimsele poolele, sest keegi ei tahaks mustas ja haisvas kabinetis tööd teha.

Arenlust rääkides toodi välja seda, et infotehnoloogia areng on ühest küljest teinud tööd lihtsamaks, aga teisest küljest ka raskemaks. Võrreldes varasemaga on parem see, et sa omad head ülevaadet ning kogu informatsioon on ühes kohas olemas. Samas on erinevate nõuete täitmine ja töö täielik üle kolimine infosüsteemidesse tekitanud olukorra, kus lastekaitsetöötaja ei saa väga sügavat peretööd teha, sest pool tema tööaega kulub info erinevatesse süsteemidesse kandmisele.

IV PEATÜKK: ARUTELU

Üks püsivamaid väärtusi, mis oli algusaastatel ja on ka tänapäeval tähtis, on Lagle sõnul haridus. Kõik lapsed on haridussüsteemi osad, mille kaudu nad laias laastus saavad kõik, mida vaja.

Linna- ja maavalitsuses olid lastekaitsetöötajate tööülesanded erinevad. Kuna sellist spetsialiseerumist, nagu tänapäeval, ei olnud, siis tegelesid lastekaitsetöötajad kõiki lapsi puudutavate valdkondadega. Töökoormus oli lastekaitsetöötajatel alati suur, aga kõik uurimuses osalejad tundsid uhkust, et on seda tööd teinud. Põldemaa (1995: 58) uurimuse tulemusena selgus, et lastekaitsetöötajate seas tööga rahulolemine osutus üsna heaks, kuigi töö koguhulka peeti ülekoormavaks, palka madalaks ja ametit ühiskonnas madalalt hinnatavaks.

Maapiirkonnas sotsiaaltöötajana töötamine oli teistsugune võrreldes linnapiirkonnaga. Kuna ei olnud eraldi lastekaitsetöötajat, siis sotsiaaltöötajad pidid tegelema kõikidega, sünnist kuni surmani. Merike tõi intervjuus välja, et maapiirkonnas on kergem töötada, sest naaber aitab naabrit ja kogukond hoiab rohkem kokku. Tema sõnul kulus ühe pere aitamiseks vähem ressursi, sest probleemset perekonda toetasid ka veel naabrid ja kõike ei hoitud nii rangelt endale. Nõlve (2009) väidab oma uurimust läbi viies, et linnas võivad mõned abivajajad lapsed lastekaitsetöötaja pilgu eest varjatuks jääda, sest naabrid ei tunne üksteist, kuid maal on kõik omavahel tuttavad ja saavad seetõttu paremini abivajajaid märgata.

Kuigi väga halvades tingimustes elavaid lapsi oli palju, ei paigutatud lapsi väga kergekäeliselt lastekodusse. Perekond on lapse jaoks ikkagi normaalne kasvukeskkond ja kui oli võimalus, anti vanematele alati võimalikult palju abi, et nad saaksid oma pereprobleemidega hakkama. Üheks põhjuseks, miks lapsi ei pandud kergelt lastekodusse, oli see, et pidevalt olid lastekodud lapsi täis ning kohti ei jagunud.

Võrreldes algusaja ja tänapäeva sotsiaalseid probleeme, siis mõned on siiani kehtima jäänud nagu näiteks perekondade halb majanduslik toimetulek ja mõned probleemid on kadunud, näiteks tänavalapsed. Muutunud on ka laste tervisliku seisundi hindamine. Lisaks tavapärastele diagnoosidele mis murranguperioodil olid, nagu astma ja autismispektri häired, on tänapäeval juurde lisandunud paljud vaimsed haigused nagu näiteks nutisõltuvus.

Lastekaitsetöötaja maine oli ja on tänapäevani negatiivse maiguga. Selle ameti tööülesanded on kohati vastuolus – ühelt poolt peab lastekaitsetöötaja olema aitaja, aga teiselt poolt peab olema laste äravõtja. Ka Nõlve (2009) toob oma uurimuses välja, et lastekaitsetöötaja peab olema ühelt poolt hea suhtleja, osavõtlik kuulaja, kannatlik ja optimistlik sõber, aga teisalt nõudja ja kontrollija ja korrektselt tegutsev ametnik. Seega on lastekaitsetöötajate suhtes kahetised tunded. Tiina rääkis kuidas temal oli juhtum kus meedia oli ära kuulunud ainult ühe poole ja kajastas loos lastekaitset negatiivselt. Siiani on üheks suurimaks lastekaitsetöö kuvandi mõjutaks meedia. Tänapäevases ühiskonnas on meedia üheks peamiseks infoallikaks. Vaga (2018: 59) läbi viidud uuringus selgus, et üheski tema poolt analüüsitud lugude hulgas ei olnud ainsatki artikleid, kus oleks öeldud kuidas pere toimetulek ja elukorraldus on paranenud peale lastekaitsetöötaja sekkumist ning kolmandik analüüsitud artiklitest oli kirjutatud laste perest eemaldamise teemal. Meedia peamise infoallikana kujundab ühiskonna arvamust lastekaitsetööst ja -spetsialistidest. Kui lastekaitsetööd kajastatakse ainult negatiivsete toonides, siis usaldus lastekaitsetöötajate vastu on ühiskonna poolt nõrk ning see võib lastekaitse spetsialistide tööd raskendada. Vaga (2018) uuringule tuginedes saab teha ettepaneku, et lastekaitsetöö kuvandi parandamiseks peaks edaspidi parandama koostööd meediaga ning tugevdama võrgustikutööd omavahel.

Viiest intervjueeritavatest neli töötavad siiani lastega. Üheks suurimaks motivaatoriks nende jaoks on lapsed ise. Laste rõõm ja unistused on muutnud selle töö nende südameasjaks. Väga palju räägiti ka seda, et lastekaitsetöötaja on selline amet, kus saab pidevalt areneda. See töövaldkond on pidevas muutuses ja inimene, kes ei ole valmis kohanema muutustega, ei saa seda tööd teha.

KOKKUVÕTE

Seadsin oma bakalaureusetöö eesmärgiks asjaosaliste lugudele toetudes kirjeldada lastekaitsetööd taasiseseisvumise järgses Eestis. Leian, et olen oma eesmärgi saavutanud ning uurimuse käigus saanud vajaliku informatsiooni. Esimeste lastekaitsetöötajate kirjelduste järgi sain ettekujutuse murranguperioodil toimunud lastekaitseüsteemist, mis oli alles loomisel.

Peale Eesti taasiseseisvumist ilmnedid algusaastatel järgnevad nähtused: lapsi sündis aina vähem, lapsevanemad töötasid liiga palju ja intensiivselt, lastevanematel oli vähe aega lastega tegelemiseks kuna nad olid pidevalt tööl, uute peretüüpide nagu asendusperede ja uusperede tekkimine (Tulva, 1996b: 7).

Uurimuses osalejad ütlesid, et kõik sotsiaalsed probleemid olid suhteliselt lahendamatud. Peamised probleemid, mis olid olemas algusaastatel, on olemas ka praeguses ühiskonnas. Siis tões, et lastekaitsetöötajad on nagu tulekustutajad, kes hakkavad tegutsema siis, kui kuskilt juba põleb. Leiti, et lastekaitsetöötajate koormus on alati väga suur olnud, mistõttu head ennetustööd ja sügavat peretööd teha ei saa.

Võrreldes algusaastate lastekaitset tänapäevaga, on areng olnud kiire. Arenenud on töövõtted, suunad ja üldised tingimused. Uurimuses osalejad tunnistasid, et murranguperioodil oli hea töötada seetõttu, et nad olid veel noored ja julgesid vigu teha. Tehtud vigadest nad õppisid ja arenesid edasi. Kui algusaastatel olid ametnikud oma muredega tihti ükski ja abi sai küsida vaid kolleegide käest, siis tänapäeval tänu infotehnoloogiale on rohkem võimalusi informatsiooni otsimiseks ja lahenduste leidmiseks.

Lastekaitsetöötaja amet sobib inimestele, kellele meeldib ennast töö käigus arendada. See valdkond on pidevas muutuses ning lastekaitsetööd tegev inimene peab olema hea muutustega kohaneja.

Sotsiaalsed probleemid on ühiskonnas alati olemas ning võib väita, et need on lahendamatud. Me saame neid probleeme ainult leevendada. Sotsiaalsed probleemid on omavahel seotud ning kui abivajajad õigeaegselt vajalikku abi ei saa, siis ühest probleemist võib edasi areneda teine probleem.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ainsaar, M. (2001). Eesti laste- ja perepoliitika võtmeküsimused 1999-2000. aastatel. T. Tulva (toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 5-16). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Eesti Vabariigi haridusseadus (30.03.1992). *Riigi Teataja* 1992. Kasutatud 21.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/968165>

Eesti Vabariigi lastekaitse seadus (01.01.1993). *Riigi Teataja* 92. Kasutatud 21.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/741888>

Enn, Ü. (2001). Töö tänavalastega: hetkeseis ja perspektiivid. T. Tulva (toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 87-95). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Hoolekandeseadus (19.06.1925). *Riigi Teataja*. Nr 120/121. Kasutatud 27.05.2021, <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=AKriigiteataja19250717.2.3>

Koolieelse lasteasutuse seadus (23.06.1993). *Riigi Teataja* I. Kasutatud 21.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/28539>

Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid. Sisse ja väljajuhatus*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. OÜ Infotrükk.

Lapse õiguste konventsioon (20.11.1989). *Riigi Teataja* II. Kasutatud 20.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

Lastekaitse seadus (01.01.2020). *Riigi Teataja* I. Kasutatud 12.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/106122014001?leiaKehtiv>

Lastetoetuse seadus (28.02.1994). *Riigi Teataja* I. Kasutatud 22.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/28647>

Lauristin, M., Vihalemm, P. (2009). The political agenda during different periods of Estonian transformation: external and internal factors. *Journal of Baltic Studies*, 40 (1), 1-28.

Lorenz, W. (2007). Practising history: Memory and contemporary professional practice.

International Social Work, 50(5), 597-612.

- Narusson, D. (1998). Eesti väikelastekodude hetkeseisust. S. Väljataga (toim), *Sotsiaaltöö muutuv as ühiskonnas* (lk 146-153). Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium.
- Nõlve, A. (2009). Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses. *Sotsiaaltöö, 1*, 41-46.
- Palu, T. (2003). Tagasivaade Lastekaitse Liidu tegevusele aastatel 1992-1994. S. Väljataga (toim), *Lastekaitse Liit 15: ajalugu ja tänane päev* (lk 75-77). Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit.
- Perekonnaseadus (01.01.1995). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 21.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13249859>
- Põldemaa, K. (1995). Sotsiaaltöö juhid maakondades. T. Tulva (toim), *Eesti sotsiaaltöö küsimusi II* (lk 49-59). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Randmaa, U., Tulva, T. (2001). Sotsiaalkaitse abinõud lastega perede toimetuleku toetamisel. T. Tulva (toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 17-27). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Rannala, I.-E. (2001). Riskikäitumisega noorte probleemide taust ja olemus. T. Tulva (toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 44-52). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Raska, E., Kilk, G. (1998). Sotsiaaltöö roll kuritegevuse ennetamisel ja seaduserikkuja kohtlemisel. S. Väljataga (toim), *Sotsiaaltöö muutuv as ühiskonnas* (lk 69-78). Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium.
- Salvik, A. (2001). Lastekaitsevõrgustiku väljaarendamisest Lääne-Virumaal. T. Tulva (toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 37-43). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Sotsiaalhoolekande seadus (28.02.1995). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 22.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12854001>
- Suislepp, K. (1996). Lastekaitse psühhosotsiaalse tööna. K. Suislepp (toim), *Lastekaitse muutuv as ühiskonnas* (lk 119-129). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Tamberg, M. (2003). Lastehoolekande ja lastekaitse ajaloost. S. Väljataga (toim), *Lastekaitse Liit 15: Ajalugu ja tänane päev* (lk 5-59). Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit.
- Tamm, L. (2003). Lastekaitse Liidu taasloomine ja tegevus aastatel 1988-1994. S. Väljataga (toim), *Lastekaitse Liit 15: ajalugu ja tänane päev* (lk 60-71). Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit.
- Tamm, T. (2008). Sotsiaaltöö professiooni kujunemisest Eestis. *Sotsiaaltöö, 3*, 29-34.

- Titma, M., Roots, A. (2006). Intragenerational mobility in successor states of the USSR. *European Societies*, 8:4, 493-526.
- Tomberg, E. (2003). Aastad 1995-2000 Lastekaitse Liidu presidendina. S. Väljataga (toim), *Lastekaitse Liit 15: ajalugu ja tänane päev* (lk 82-89). Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit.
- Tulva, T. (1996a). *Eesti sotsiaaltöö kujunemisest murranguperioodil*. Kokkuvõte doktoriväitekirjast. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Tulva, T. (1996b). Sotsio-ökokultuuriline teooria lastekaitsetöö lähtekohana. K. Suislepp (toim), *Lastekaitse muutuvast ühiskonnas* (lk 5-18). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Tulva, T. (1996c). Eesti sotsiaaltöö arengujooni. T. Tulva (koostaja), *Eesti sotsiaaltöö ajas ja muutumises* (lk 4-14). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Tulva, T., Viiralt, I. (2001). Võrgustikutöö võimalusi laste- ja pereprobleemide lahendamisel. T. Tulva (toim), *Laps ja pere tänases Eestis* (lk 28-36). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Vaga, T.-B. (2018). Eesti elanike arvamus lastekaitsetööst ja meedia roll selle kuvandi kujunemisel. *Sotsiaaltöö*, 4, 58-62.

LISA 1. INTERVJUUKAVA

Sissejuhatus: Enda tutvustamine. Uurimistöö teema tutvustamine ja selgitus, miks just sellise teema olen endale valinud. Intervjueeritavale tema õiguste tutvustamine. Küsin, kas intervjueeritav soovib anonüümsust või mitte. Luba küsimine salvestamise jaoks, et saaksin selle põhjal analüüsi teha.

Küsimused:

1. Kuidas te sotsiaaltööle/lastekaitsetööle tulite.

- 1.1 Tööle tuleku aeg
- 1.2 KOV-i nimi, kus tööle hakkasite
- 1.3 Kuidas toimus ettepaneku tegemine/värbamine?
- 1.4 Mis Te arvate, miks just Teid kutsuti?
- 1.5 Milline oli täpne ametinimetus?
- 1.6 Milline oli ettekujutus sotsiaaltööst/lastekaitsetööst?

2. Mida Te mäletate esimestest tööpäevadest?

- 2.1 Kes Teile tööd ja töötingimusi tutvustas?
- 2.2 Kuidas läks sisseelamine?
- 2.3 Milliseid tööülesandeid pidite täitma hakkama?
- 2.4 Kas olid mingid juhendid/koodeksid, mida saite järgida/kust abi otsida? Kelle käest nõu/abi küsida?
- 2.5 Mida Te mäletate esimestest kuudest?
- 2.6 Mis oli alguses kõige raskem selle töö juures?

3. Mida mäletate esimestest aastatest?

- 3.1 Mõni eredam juhtum, mis on meelde jäänud?
- 3.2 Töökaaslased, kellega lähemalt kokku puutusite?
- 3.3 Milline oli töökoht, töötingimused, töövahendid?
- 3.4 Kui suur oli koormus?
- 3.5 Kas palga suurus oli võrdne töökoormusega?
- 3.6 Millest tundsite puudust?
- 3.7 Mis oli Teie jaoks kõige raskem? Milliste probleemide lahendamine? Millised juhtumid?

4. Millised olid peamised probleemid esimestel aastatel?

- 4.1 Millised olid riiklikud suunised? Kuidas riik aitas perekondi, kes ei tulnud toime?
- 4.2 Milline oli riigi sotsiaalpoliitika? Kui palju panustas riik sotsiaalhoolekandesse?
- 4.3 Kas tehti lastekaitsega seotud uuringuid? Varasemalt kas olid mingid tulemused/näitajad/uuringud olemas?
- 4.4 Kuidas saite teada abivajavatest lastest? Kas lapsed said ise ka kuskilt abi otsida?
- 4.5 Vene pere VS Eesti pere, kas oli märgatav erinevus nende vahel? Millised lapsed kuulusid rohkem riskirühma?
- 4.6 Kas pöörati lapse vaimsele tervisele tähelepanu?
- 4.7 *1992 formaalselt kaotati alaealiste asjade komisjonid, kuid need toimisid paljudes kohtades (sh Tartus) edasi, sest lastega oli palju probleeme ja midagi mõistlikku asemele ei loodud. Sisuliselt valitses 6 aastat seadusandlik lünk. Kuidas sellel perioodil pahandustesse sattunud lastega tegeleti, kas oli ka mingi komisjon vm töövorm?*

5. Palun rääkige koostööst ja kokusaamistest teiste valdade (või KOV-de) sotsiaaltöötajate/lastekaitsetöötajatega

5.1 Kuidas toimus info vahetus?

5.2 Kas toimusid ühised üritused/õppekäigud?

5.3 Milliste teiste asutuste/spetsialistidega koostööd tehti? Milline koostöö välja nägi?
Kuidas toimus info vahetus?

6. Koolitused; Erialase hariduse omandamine

6.1 Mis hariduse olete omandanud? Kus koolis? Kõrgkoolis mis eriala? Mitu aastat õpingud kestsid?

6.2 Kust tuli soov just seda eriala õppima minna?

6.3 Kas kooli kõrvalt tegite ka juba erialast tööd? Kuidas ülemused suhtusid sellesse?
Toetused?

6.4 Kas tööandja pakkus võimalust minna täienduskoolitustele?

6.5 Millised võimalused olid ennast täiendada?

6.6 Kas sellel ajal oli populaarne ka mõne õpetlase teooria, mida rohkem järgiti?

7. Millistest seadustest ja juhenditest lähtusite?

7.1 Kas toimusid mingid kampaaniad/projektid? Kes korraldas? Olid edukad?

7.2 Kui hästi saadi hakkama toimiva lastekaitse süsteemi arendamisega? Kui palju oli üle võetud Nõukogude Liidu aegsetest hoiakutest ning lahendustest?

8. Taasiseseisvumise algus VS tänapäev

- 8.1 Kuidas seadused ning ministeeriumi (ja viimastel aastatel SKA) nõuded ja juhendid teie tööd mõjutavad? Toetavad või vahel ka segavad?
- 8.2 Millisel ajal oli parem töötada? Miks?
- 8.3 Kuidas on muutunud suhtumine lastekaitse spetsialisti? Kas küsitakse rohkem abi/nõu?
- 8.4 Töömahu suurus, millal oli rohkem tööd?
- 8.5 Millised on kõige suuremad muutused, mis nende 30 aasta jooksul on toimunud lastekaitstes?
- 8.6 Millisel ajal oli Teie arvates sotsiaalpoliitika ning suunised tulemuslikumad?
- 8.7 Alates Teie karjääri algusest kuni praeguseni, millised väärtused on jäänud kehtima laste osas?
- 8.8 Milline oli Teie arvates kõige ebaõnnestunud suund/analüüs/hoiak/väärtus EV algusaastatel lastekaitsetöös?
- 8.9 Millised sarnasused/erinevused on võrreldes algusaega ning tänapäeva?
- 8.10 Mis on Teid motiveerinud sellel erialal tänapäevani töötama?

LISA 2. ESIMESTE LASTEKAITSETÖÖTAJATE EREDAMAD LOOD

Merike: „Kõige eredam juhtum oli muidugi see, kui üheksalapselise pere isa ennast üles poos ja siis tuli teda sealt alla võtta, keldris sellest nööri otsast. Ja teine asi oli see, kui üks vangist vabanenud isik hirmutas naabri peret, kus olid lapsed, isetehtud kärbikuga. Ta mulle üksipulgi seletas, kuidas ta seda püssi ehitas ja millest ta ehitas ja samas ma olin üksinda temaga, et tollel hetkel ta mind ei hirmutanud, aga see hirmutunne tekkis siis kui ma hiljem seda töökohas rääkisin ja kui ma nägin kuidas vallavanem reageeris ja politsei sinna kohale läksid, et siis jõudis kohale kui hull see asi tegelikult on.“

Lagle: „Üldiselt oli kõik väga vägivaldsed. Üks õppealajuhataja võttis kinga jalast ja siis tahtis poissi selle kontsaga lüüa korrale kutsumise mõttes. Siis kui võeti vast seadus, et last ei või lüüa, tegi direktor koosoleku ja ütles kõikidele õpetajatele, et kui keegi lööb lapsi, siis lasen töölt lahti.“

Eda: „Aga üks eredam juhtum siis oli selline, et helistati Sassi lasteaiast, see on Aleksandri tänava lasteae, see praeguseni töötab. Helistati Sassi lasteaiast, kell juba praktiliselt hakkas kuus saama, et vanem ei ole lapsele järgi tulnud. Noh loomulikult siis tuleb ju lastekaitse spetsialist võtab selle lapse ja oleks pidanud viima turvakodusse. Ja kuna see Sassi lasteae on Aleksandri tänaval ja see elukoht oli Aida tänaval, üks selline puumaja Aida tänaval, ma peast numbreid ei mäleta, mingi kas neli, kaheksa või mingi selline, et selline Aida tänava puumaja oli ja ise veel mõtlesin, et kuna turvakodu asub Tiigi tänaval, et ma igaks juhuks käin kodust läbi ja vaatan, et võib-olla on kõik okei ja laps saab ikka koju minna, et see on ju lapse jaoks ka niisugune hull olukord viia siis selline väike kuueaastane laps turvakodusse. Ja läksin siis sinna Aida tänavale, ma mäletan selgesti – läksime trepist üles, koputasin sinna, kuulsin mingit jõminat ja siis üks niisugune tõesti pundunud, ära joonud meesterahvas, tuli sealt taamalt, aga naisterahvas oli ka niimoodi veidikene sviptsus, ta ei olnud küll väga purjus, aga niimoodi veidikene svipsus, oli näha, et ta oli ilmselt ikka ka midagi võtnud. Ja siis hakkas rääkima ja mina siis küsisin, et te ei läinud lapsele järgi, et „oih ma jah unustasin, et ei vaadanud kella“ ja siis tuli see meesterahvas, kes siis oli tõesti ära joonud selline noh, ütleme natuke retsidiivse välimusega ja tuli sinna, et “no mis sa õiendad” ja niimoodi tõstis selle rusika ja hakkas nagu lööma, aga see naine hüppas ette. Vot siis ma esimest korda tundsin hirmu, et ma oleks võinud seal ausalt öelda ka peksu saada, aga õnneks naine siis takistas ja ütles, et kõik on korras, et see on lastekaitse töötaja ja siis ma ikkagi jätsin selle, süda jäi küll valutama, aga ma

jätsin selle lapse sinna ikkagi koju, sest et ma mõtlesin, et kui ma hakkas teda sealt ära viima, et see olukord muutub mulle veelgi ohtlikumaks selles mõttes, et see meesterahvas võib ju mulle järgi tulla ja mis iganes. Et ma otsustasin sellel hetkel, et see ema oli enam-vähem okei ja andsin siis talle oma visiitkaardi ja leppisin aja kokku, et see ema tuleb mulle vestlusele, noh et siis me saame seda asja nagu arutada, et seda järgmine kord enam niimoodi ei juhtuks ja natukene siis ikkagi uurida seda pere tausta ka, sest ilmselgelt sellel hetkel ei olnud see ju võimalik.“

Eda: „Siis üks kõige eredam juhtum on selline, kus oli siis kodukülastus niimoodi, et ma sain naabrite käest sellise signaali, et see info oli juba olnud mul teist korda, aga mul ei olnud esimest korda õnnestunud sinna kuidagi sisse saada, sest lihtsalt mind ei lastud uksest sisse ja ma mõtlesin, et kui nüüd lähen, et võib-olla võtan siis kaasa ka selle politsei, aga proovisin, mõtlesin, et esimest korda lähen ikka ise enne. Ja see oli Marta tänaval. Jällegi selline väike tänav, selline ka vana kivimaja, trepist läksin ülesse. Ja küsimus või probleem oli siis selles, et see laps väidetavalt pidi olema kooliealine, aga kooli teda pandud ei olnud, see oli mingi sügisene aeg, vist oli september, et oligi nagu probleem, et ta peaks nagu koolis käima, aga koolis ei käi ja siis naaber nagu helistas ka, sest meil peeti too aeg ju ka seda järelevalvet eks esimesse klassi astujate üle. Aga et miks ta siis koolis ei käi, sest lasteaias see laps ka käinud ei olnud nagu pärast selgus. No ja mida ma siis eest leidsin või mida ma siis nägin. Läksin uksest sisse, see korter oli niimoodi, et ees oli siis nõndanimetatud nagu köök, kus oli üks niisugune õudne, noh vanaaegne, selline värv maha koorunud laud, laua peal oli tehtud tellistest pliit, see on see kui elektrit ja voolu ei ole, siis telliskividest nad teevad sellise koha kus siis vett keeta ja süüa teha. Nurgas oli selline metallist kraanikauss, ilmselt ikkagi vesi võis olla seal sees, ma isegi ei tea, ma ei proovinud seda ja laua peal oli siis nii palju oli siis söögi asju, et laua peal oli siis ajalehepaberisse suitsukala, niisugused jäänused ja köögis olid siis mingid taburetid veel siis ümber selle laua ja mingi vana riiul või asi oli ka kuskil nurgas. Ma nüüd enam seda nii täpselt ei tea, aga magamistuba nägi välja selliselt, et maas oli madrats ja madratsi peal olid siis, muidugi voodipesu ei olnud, olid siis tekid ja padjad, aga ilma selle voodipesuta, aga mingisugune kate või midagi oli seal ka kuidagi olemas. Ühesõnaga, see oli pöörane ja see laps oli siis seal üksinda kodus. Loomulikult ma siis üritasin selle lapsega juttu teha. Ta rääkis ka niimoodi väga vähe, väga kehvasti, et kuidagi see kõne oli tal ka natukene selline teistmoodi, aga ma sain ta ikkagi nii kaugele, et ja kuna mul oli ju see sünniaeg kirjas ja selgus, et see oli tema sünnipäeva päev ja ma hakkasin nagu rääkima sellest, et kas emal läks sulle sünnipäeva

kingitust ostma. Ta ütles, et ta ei tea mis asi see sünnipäev on. Siis ma rääkisin talle pikalt ja laialt ja ütlesin, et lähme nüüd sellisesse kohta, kus on lapsi ja kus me saame sinu sünnipäeva tähistada. Niiet ma sain ta ikkagi sealt kodust, ta oli must, räpane, noh need küünealused olid täiesti õudsed, ühesõnaga see oli kirjeldamatu. Ja siis ma mõtlesin, et selles mõttes, mida ütleb nagu ema süda, kuidas laps sellistes tingimustes üldse elab. Noh ja viisin selle lapse turvakodusse. Tõesti seal rääkisin ja nad lubasid siis õhtul tordi teha ja küünla panna ja laps muidugi pesti ära ja tegelikult selle lapsega oligi see lugu, et sealt saigi ikkagi vanemlikud õigused kohtu teel ära võetud, aga vist oli see juhtum veel enne niimoodi, et see ema oli purjus peaga sealt trepi pealt kukkunud, nii et ta jäi sinna turvakodusse mõneks ajaks, aga ta jooksis sealt ikkagi uuesti tagasi. Ja kui ma teda teist korda sinna uuesti läksin viima, siis ma ütlesin, et miks sa siis siia koju tuled, et kui sa nüüd võrdled seda turvakodu, kus on puhas ja kus on voodipesu ja kus sulle antakse kolm korda päevas süüa, et miks sa tahad nagu tulla siia sellisesse kohta, mis ei ole nagu elamisväärne. Teate siis ta ütles, „aga siin on mu ema“. Vot. Aga noh ema kukkus, oli mingi aeg haiglas, et see laps igal juhul oli mingi aeg turvakodus ja ikkagi vanemlikud õigused said ära võetud, sest sellistes tingimustes...et see oli tõesti sõnul kirjeldamatu ja kuna ta oli ju jätnud selle lapse üksinda, siis oli igal juhul täielik õiguslik alus sellesse sekkuda.“

Eda: „Nagu mis oli ka emotsionaalselt väga raske juhtum, oli siis selline, kui ma olin jällegi võtnud ära ühe lapse, see oli Eha tänavalt, võtnud ära ühe lapse. Paigutasin siis väikelastekodusse, et seal oli nüüd see lugu, et igasugused sellised viimsed nii turvakodusse, kuna ta oli nii väike siis, isegi ta oli siis kolm või üle kolme, et kuni kolmeni võeti turvakodusse, aga kuna ta oli nii väike, siis ma pidin ta paigutama väikelastekodusse Käopessa. Et võtsin selle kolme aastase ära, jällegi samasugune situatsioon, et naabrid helistasid ja olid lõpuks ikkagi valmis ja nõus tunnistama, et seda last jäetakse väga palju üksinda ja seal käib selline kahtlane seltskond jälle joomapeod ja pralled olid. Jällegi korter oli küll natuke paremini sisustatud kui nüüd see Marta tänava oma, aga ikkagi must, räämas ja räpane. Kuigi seal ma käisin ju mitmeid kordi, ega see ei olnud ükskord eks ju, vaid ikkagi selliseid riski perekondi ju sai kogu aeg järjest ju käidud regulaarselt kontrollimas, et mul olid need riskiperekondadest oli ju see ülevaade ikkagi olemas selle piirkonna kohta, et käisin ju neid ikkagi aeg-ajalt kontrollimas, et siis jällegi oli naaber helistas ja läksin sinna, võtsin selle lapse ära, paigutasin lastekodusse ja siis oli niimoodi, et lastekodus selgus, et tal olid ikkagi mingid sugulased Saaremaal ja kuna Käopesa oli väga täis, ei olnud nagu väga kohti, siis otsustasime, et kuna sugulased olid seal

Saaremaal ja võib-olla lootusega, et äkki mõni võtab selle lapse eestkosteale või kuidagi, et äkki ta saab ikka mingisse peresse. Et lastekodu variant ei ole ju ka alati kõige parem, et siis oli selline emotsionaalne viimine. Ma ise läksin seda last viima Saaremaale Kuressaare lastekodusse. Viisin ta niimoodi, et hommikul vara võtsin lapse Käopesast, läksin Tartus bussi peale, sõitsin siis selle varahommikuse kell kuus kopikatega läks see buss Saaremaale, lõunaks olin seal kohal, andsin lapse üle, vestlesin seal nende töötajatega. Tõesti see oli väga noh, selles mõttes hästi kena selline väikelastekodu, kus siis oli juba juurutatud seda niisugust peremudelit, et tõesti olid niimoodi perekonnad, et ei olnud väga palju lapsi korraga koos, et selline peremudel ja õhtul kui ma tagasi tuln, siis ma ütlen ausalt, ma bussis nutsin. Mul tuleb praegugi pisarad silma, et see oli see koht, mis oli emotsionaalselt no tõesti väga-väga raske viia.... Ma püüdsin olla vapper kuni selle hetkeni kui ma lapse ära andsin, aga et see tagasisõit oli ikka väga pikk ju Saaremaalt Tartusse. Et see oli.... Et see oli hästi ja niisugune emotsionaalne, aga ma pärast uurisin, et need sugulased võtsid selle poisi ikkagi sinna eestkosteale ja tegelikult ma uurisin ka ikkagi, kuigi ma enam ei töötanud lastekaitstes, kuna M. L. oli ju seal lastekaitseteenistuse juhataja, et siiski selgus, et see ema jõi end surnuks ja isa oli tal üldse kuskil vangis, nii et väga selline keeruline lugu oli, et vist isa mõrva või tapmises sai ka väga pikaegse karistuse, nii et isa kohta nagu selles mõttes ei olnud ka lootust, et isa seda poega kasvatama hakkab, aga need sugulased siis ikkagi minu meelest võtsid selle poisi sealt Saaremaalt lastekodust ära, aga noh näete, et ikkagi emaga ka ei pidanud kaua vastu.“

Eda: „Veel üks tore juhtum oli siis see, et kohtus ma käisin ju päris sageli, sest et neid vaidlusi lapsekasvatuse üle ja nende arvamuste koostamine oli selles mõttes oli ka väga, noh nüüd praeguses lastekaitseüsteemis on ju kohe eraldi inimene, kes on spetsialiseerunud kohtuvaidluste juhtumite ja arvamuste kirjutamiseks, et kohe ongi nende küsimustega eraldi tegelevad, aga siis tollel ajal ju pidi lastekaitse spetsialist kõigega tegelema ja kohtus oli siis selline situatsioon, et oli jälle üks laps kelle ma olin paigutanud lastekodusse, see oli ka üsna väike, jällegi vanust ma nüüd päris täpselt ei mäleta, aga äkki ta oli ka kuskil kas siis nelja või viiene, nii et lasteaia ealine laps oli ja kui tõestasime siis, et jälle naabrid ja lasteaia töötajad andsid ju seal tunnistusi, et tegelikult oli ta ka seda last füüsiliselt karistanud, et mul oli traumapunkti väljavõte seal juures. Ja selle kohtunikuga me rääkisime ka ja mõtlesin ka, et ilmselt me peame ikkagi sellelt emalt vanemlikud õigused ära võtma ja siis kohtunik tõesti otsustaski need vanemlikud õigused ära võtta ja laps, et ta jääbki ikkagi sinna lastekodusse, sest algul oli nii, et kui lastekodusse paigutamise tingimuseks oli see, et kohtusse hagi antud,

aga teatavasti see venis ja võttis aega ja tegelikult laps oligi juba lastekodusse paigutatud. Ja sellel perioodil ikkagi see vanem ei olnud ka väga huvitatud sellest lapsest, et ta nagu ei käinud teda seal vaatamas, mis võib-olla oligi suur pluss, et siis oli nagu lihtsam vanemlike õigusi ära võtta, aga see püant oli siis selline, et tegelikult mina juba vaatasin seda ema juba seal kohtusaalis, et kuidagi näeb teine ümmargune välja või noh, niisugune näha, et natuke kaalus juurde võtnud, et huvitav, et kas tõesti tekkis nagu mõte, et kas tõesti ja siis kui kohtunik selle otsuse oli ette lugenud, siis ema tõusis püsti, ütles “jah, võtke ära, ma juba ootan uut, ma saan uue lapse.”

S1: „Ükskord oli mul ka selline juhtum, kus oli mul emaga kokkulepe juba, et ema nagu aitab ka. Ta tõesti tunnistas, et ta ei saa tüdrukuga hakkama ja oli vaja see tüdruk ära paigutada. Aga tüdrukul tuli mingisugune psühhoos peale, siis oli umbes linna keskel pilt, et mina oma isikliku autoga ja siis lapsevanem ja siis üks karjuv laps ja me ei saanud teda kuidagi minu autosse sisse sellepärast, et ta protestis ema vastu. Siis möödakäijad umbes tahtsid juba appi sinna tulla, et mingi vägivald lapse kallal, aga siis ema ütles ei see on minu laps, et ta peab minema sinna ja nagu selline ebamugav kogemus oli, et püüdsin kuidagi seda ikkagi natuke nagu sõbralikumalt korraldada, aga alati ei õnnestunud see. Et nagu sellised situatsioonid meenuvad.“

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Beatrice Veske,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu teose „Lastekaitseüsteemi ülesehitamine peale Eesti Vabariigi taasiseseisvumist“, mille juhendajaks on Marju Selg, reprodutseerimiseks seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Beatrice Veske

28.05.2021